

Голас Радзімы

№ 37 (1919)
12 верасня 1985 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЙЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

ЧАЛАВЕК, ТЭХНІКА І НАВАКОЛЬНАЕ АСЯРОДДЗЕ

«Прырода: ці трэба
яе змяняць!»

стар. 3, 5

ГРУПА ТУРЫСТАУ- СУАЙЧЫННІКАУ З ЗША ў МІНСКУ

«Ужо зараз мару аб
гэтым»

стар. 4

ГІСТАРЫЧНЫ ЛЭС І СУЧАСНАЕ ЖЫЦЦЁ ЛУЖЫЦКІХ СЕРБАУ

«Дзе Шпрэві бер
імклівы»

стар. 6

Аляксей ДУДАРАУ — адзін з самых маладых і папулярных драматургаў у нашай краіне. Сярод прыхільнікаў яго творчасці людзі самых розных узростаў і прафесій. З асаблівай цікавасцю п'есы А. Дударова ўспрымае моладзь, якой блізкія праблемы, што ўзнікае аўтар.

НА ЗДЫМКУ: А. ДУДАРАУ у час сустрэчы са студэнтамі філалагічнага факультэта БДУ імя У. І. Леніна. [Фотарэпартаж пра А. Дударова змешчаны на 7-й стар.]

Фота У. ВІТЧАНКІ.

падзеі · людзі · факты

падзеі · людзі · факты

падзеі · людзі · факты

ЗАЯВА ТАСС

У Вашынгтоне афіцыйна аб'яўлена аб намеры правесці ў бліжэйшы час выпрабаванні проціпадарожнікавай сістэмы «АСАТ» па рэальнай цэлі ў космасе, якая выкарыстоўваецца ў якасці мішэні. Такое рашэнне амерыканскай адміністрацыі азначае не што іншае, як дзеянні, якія непасрэдна вядуць да пачатку разгортвання новага класа небяспечных узбраенняў — ударных касмічных сродкаў.

Вашынгтонам робіцца яшчэ адзін крок на эскалаторнай гонкі ўзбраенняў, распаўсюджанню яе на касмічную прастору. І робіцца ён, нягледзячы на тое, што ўжо на працягу двух гадоў дзейнічае прынятае Савецкім Саюзам у аднабаковым парадку абавязацельства не выводзіць у космас проціпадарожнікавыя сістэмы. Гэты крок ажыццяўляецца амерыканскай адміністрацыяй ва ўмовах, калі на сталым перагавораў у Жэневе знаходзіцца даўля ідуць амерыканскія прапановы аб поўнай забароне ўдарных касмічных узбраенняў, уключаючы проціпадарожнікавыя сродкі, з ліквідацыяй існуючых такіх сродкаў.

Інакш кажучы, на нашу стрыманасць у практычных дзеяннях, на нашы канструктыўныя прапановы на перагаворах амерыканскі бок адказвае дэманстрацыяй свайго нежадання дагаворвацца, працягваючы ўзаемную стрыманасць.

Спрабуючы ўводзіць у зман шырокую грамадскасць і ўласныя заканадаўчыя органы, амерыканская адміністрацыя сцвярджае, быццам на перагаворах у Жэневе яна дабіваецца строгіх абмежаванняў на проціпадарожнікавую зброю. У сапраўднасці ж ЗША і на жэнеўскіх перагаворах, і ў ходзе абмену па дыпламатычных каналах наадроз адмаўляліся і адмаўляюцца разглядаць якія-небудзь меры па забароне і абмежаванні проціпадарожнікавай зброі, паказваючы справу такім чынам, быццам вырашэнне гэтай задачы немагчыма. Тым самым наўмысна ствараюць штучны тунік у гэтым пытанні.

Такая пазіцыя ЗША не выпадковая. Разлік яўна робіцца не толькі на тое, каб абзвесціць ў бліжэйшы час зброяй для проціпадарожнікавай вайны, але і адпрацаваць пад выглядам выпрабаванняў проціпадарожнікавых сістэм працэдуры сродкі паветранага і іншых відаў базіравання, забароненыя Дагаворам па ПРА. У гэтым зноў працягваюцца сапраўдныя адносіны Вашынгтона да перагавораў па ядзерных і касмічных узбраеннях у Жэневе, яго негатыўнасць і нежаданне дагаворвацца аб рэальных кроках па прадухіленню гонкі ўзбраенняў у космасе і яе спыненню на Зямлі.

У канцы жніўня савецкі бок зноў заклікаў амерыканскую адміністрацыю ўзважыць непазбежныя адмоўныя вынікі намечаных ёю выпрабаванняў проціпадарожнікавай зброі для палітычнай і ваеннай стабільнасці ў свеце і перспектыву жэнеўскіх перагавораў. У гэтым звароце адміністрацыя ЗША была яшчэ раз папярэджана, што аднабаковы савецкі маратарый на проціпадарожнікавыя сродкі можа заставацца ў сіле толькі да таго часу, пакуль іншыя дзяржавы, уключаючы ЗША, рабілі б аналагічным чынам.

ТАСС упаўнаважаны заявіць, што ў выпадку правядзення Злучанымі Штатамі выпрабаванняў проціпадарожнікавай зброі па цэлі ў космасе Савецкі Саюз будзе лічыць сябе свабодным ад аднабаковага абавязацельства аб нявывадзе ў космас проціпадарожнікавых сродкаў. Уся адказнасць за далейшае развіццё падзей цалкам ляжа на амерыканскі бок.

УРАЧЫСТЫЯ СХОДЫ

У ГОНАР ЗНАМЯНАЛЬНАЙ ДАТЫ

Адзінства мэт, бескарыслівае зацікаўленасць у поспехах адзін аднаго аб'ядноўваюць савецкі і в'етнамскі народы. Нашы адносіны будуцца на прынцыпах пралетарскага інтэрнацыяналізму. Савецкія людзі на ўсіх этапах барацьбы з в'етнамскага народа супраць каланіялізму і агрэсіі, за пабудову новага, сацыялістычнага грамадства нязменна былі на яго баку. Гэта адзначалася на ўрачыстым сходзе прадстаўнікоў працоўных Мінска, прысвечаным 40-й гадавіне перамогі жніўнянскай народна-дэмакратычнай

ГОСЦІ 3-ЗА МЯЖЫ

У Беларусі знаходзілася ўрадавая дэлегацыя Дэмакратычнай Рэспублікі Афганістан на чале з намеснікам Старшыні Савета Міністраў ДРА, старшынёй Дзяржплана ДРА, старшынёй афганскай часткі Пастаяннай міжрадавай афгана-савецкай камісіі па эканамічнаму супрацоўніцтву Сарварам Мангалам. Яна прымала ўдзел у V пасяджэнні Пастаяннай міжрадавай савецка-афганскай камісіі па эканамічнаму супрацоўніцтву, якое праходзіла ў Маскве.

Госці наведлі ВДНГ БССР, Дом музей І з'езда РСДРП, на плошчы Перамогі ўсклалі вянок да помніка-абеліска. Яны пабывалі на Мінскім аўтамабільным заводзе, дзе аглядзелі цэхі і галоўны канвеер.

Урадавая дэлегацыя Дэмакратычнай Рэспублікі Афганістан пабывала таксама ў Брэсце.

НА ЗДЫМКУ: у час ускладання вянка да помніка-абеліска на плошчы Перамогі ў Мінску.

рэвалюцыі і абвяшчэння незалежнасці В'етнама.

Дакладчык — старшыня праўлення Беларускага аддзялення Таварыства савецка-в'етнамскай дружбы Герой Сацыялістычнай Працы А. Андрэеў падкрэсліў, што ў развіццё ўсебаковага супрацоўніцтва паміж народамі брацкіх краін важкі ўклад уносяць працоўныя Беларусі. Расшыраюцца і мацнеюць прамыя сувязі паміж вытворчымі калектывамі Мінскага мотавелазавода і механічнага завода «Фу Суан», калгаса імя Ціміразева і дзяржгаса «Танлам», Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Я. Коласа і тэатра ў правінцыі Біньчхтхен.

Саветнік па пытаннях культуры па-сольства СРВ у СССР До Дзіем, які выступіў на сходзе, раскажаў аб сёняшнім дні сацыялістычнага В'етнама, падкрэсліў важнае значэнне дружбы і супрацоўніцтва з Савецкім Саюзам, выказаў словы глыбокай удзячнасці савецкім людзям, у тым ліку і працоўным Беларусі, за дапамогу.

ПОЕЗД ДРУЖБЫ

ЗНАЁМСТВА З ВІЦЕБШЧЫНАЙ

У Віцебскай вобласці знаходзіўся поезд дружбы з акругі - пабраціма Франкфурт-на-Одэры Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі. У складзе яго былі рабочыя і працаўнікі сельскай гаспадаркі, настаўнікі і медыкі, партыйныя і прафсаюзныя работнікі.

Госці атрымалі выдатную магчымасць пазнаёміцца з Віцебшчынай і яе людзьмі. Яны пабывалі на многіх прамысловых прадпрыемствах, у калгасах і саўгасах вобласці, аглядзелі сацыяльна-бытавыя і культурныя ўстанавы, бальніцы, школы, прафілакторыі.

СПАРТЫУНЫЯ КАНТАКТЫ

ДРУГІ ГОД ЗАПАР

Дзесяць дзён у Мінску знаходзіліся каля 40 юных хакеістаў Канады і ЗША з міжнароднай хакейнай школы. Яны трэніраваліся разам з выхаванцамі спартыўнай дзіцяча-юнацкай школы алімпійскага рэзерву «Юнацтва». Кіравалі заняткамі мінскія трэнеры.

Затым адбыліся таварыскія матчы ў розных узростах груп.

Кіраўнік спартыўнай дэлегацыі хакеістаў Паўночнай Амерыкі Браін Проктар застаўся вельмі задаволены дружалюбнай сумеснай работай з беларускімі трэнерамі і таварыскімі гульнямі каманд. Юныя амерыканскія і канадскія хакеісты пазнаёміліся з горадам-героем Мінскам, яго спартыўнымі збудаваннямі.

Другі год запар прыязджаюць да нас хакеісты з гэтай міжнароднай школы хакея.

ГРАМАДСКІЯ АКЦЫІ

Антываенныя мітынгі і сходы, прысвечаныя Дню прафсаюзных дзеянняў за мір, які адзначаецца 1 верасня, прайшлі ва ўсіх гарадах і вёсках Беларусі. Працоўныя рэспублікі выказалі гнеўны пратэст супраць рэйганаўскага плана «зорных войнаў», адзінадушна падтрымалі мірныя ініцыятывы Савецкага Саюза.

НА ЗДЫМКУ: антываенны мітынг на Мінскім трактарным заводзе.

СЕЛЬСКІЯ НАВІНЫ

Калгасы і саўгасы Беларусі вядуць зараз сяўбу азімых. Шматгадовая практыка паказвае, што яны даюць найбольш стабільныя ўраджай. Сеюць іх па інтэнсіўнай тэхналогіі, якая патрабуе якаснага, у аптымальных тэрмінах правядзення ўсіх апрапрыяемаў.

Гэты здымак зроблены ў саўгасе «Сацыялізм» Гомельскай вобласці. З кожным заходам агрэгата ўсё шырэй і шырэй становіцца засеяная паласа. Адборнае збожжа кладзецца ў зямлю, каб парадаваць потым добрымі ўсходамі.

КУЛЬТУРНЫЯ СУВЯЗІ

ПА ІСПАНІІ І ПАРТУГАЛІІ

У двухмесячнае турнэ па гарадах Іспаніі і Партугаліі выехала з Мінска балетная труппа Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета БССР. У гастрольнай афішы «Лебядзінае возера» і «Шчаўкунок» П. Чайкоўскага, «Кармэн-сюіта» Ж. Бізэ — Р. Шчадрына, «Спартак» А. Хачатурана, а таксама вялікая канцэртная праграма. Гэта не першая замежная паездка майстроў сцэны. Іх мастацтва цэлла прымалі глядачы Польшчы, Венгрыі, ФРГ, Кувейта, Сірыі, Індыі, Шры Ланка і іншых краін.

Мы маем намер не толькі паказаць іспанскім і партугальскім глядачам дасягненні і пошукі беларускіх харэографіў у сферы класічнага танца, сказаць перад ад'ездам народны артыст БССР В. Елізар'еў. Хочацца пазнаёміцца і з мастацтвам нашых калег, наладзіць творчыя кантакты.

АУТАМАТЫЗАЦЫЯ

КІБЕРНЕТЫКА СЛУЖЫЦЬ ВЕСЦЫ

Камплектаванне машына-трактарнага парку ў гаспадарках Беларусі ўзяла на сябе кібернетыка. Данія аб патрэбнасці ў тэхніцы для кожнага калгаса і саўгаса выдала ЭВМ галаўнога інфармацыйна-вылічальнага цэнтара Міністэрства сельскай гаспадаркі БССР.

Камп'ютэр выходзіць з агульнай колькасці трактароў, камбайнаў, аўтамабіляў, якія ёсць у наяўнасці і бесперабойна працуюць, і тых, што знаходзяцца ў рамонт. Улічыў ён і мясцовыя асаблівасці палёў, ураджайнасць культур, валавы збор збожжа. Параўноўваючы кожны з параметраў з нарматыўным, электроніка выдае аб'ектыўную заяўку на новую тэхніку для гаспадаркі, па якой яна ўжо на базах забеспячэння абновіць парк машын.

ПРАПАНАВАЛІ ВУЧОНЫЯ

МІШЭНЬ «ПАД ПРЫЦЭЛАМ»

Вядома, што якасць разнастайных электронных вырабаў — інтэгральных схем, фоташаблонаў, паўправаднікоў, запамінальных прыстасаванняў высокай інфарматыўнай ёмістасці і іншых у значнай ступені залежыць ад канструкцыі і ўласцівасцей так званага мішэняў, якія выкарыстоўваюцца пры іх вырабе, інакш кажучы — распыляемых электродаў. Растуць патрабаванні да электроннай тэхнікі — павялічваюцца яны і да мішэняў. Новыя тэхналагічныя працэсы, якія дазваляюць атрымаваць высокашчыльныя і высокатрывалыя матэрыялы для электродаў, новыя спосабы іх злучэння з токаправоднай асновай прапанавалі вучоныя Беларускага рэспубліканскага навукова-вытворчага аб'яднання парашковай металургіі. Вынікам укаранення навінак на многіх прадпрыемствах краіны стала паліпашэнне якасці распыляемых матэрыялаў і канчатковых вырабаў — мішэняў.

НАВУКОВА-ТЭХНІЧНЫ ПРАГРЭС І ПРАБЛЕМЫ ЭКАЛОГІІ

ПРЫРОДА: ЦІ ТРЭБА ЯЕ ЗМЯНЯЦЬ?

Чыстае паветра і вада, лясы і рэкі, азёры і балоты, бясконца разнастайны свет раслін і жывёл — усё гэта мы называем прыродай. Але нафта і вугаль, торф і жалезная руда, прадукты харчавання таксама складаюць прыроду, дакладней, яе рэсурсы, без якіх сучаснае грамадства абысціся не можа.

Прыроду і яе рэсурсы чалавек выкарыстоўвае ўжо многія тысячгадоўлі, непазбежна змяняючы і пераўтвараючы навакольнае асяроддзе. Дапрамысловае грамадства, з уласцівым яму нізкім узроўнем прадукцыйных сіл, у асноўным абмяжоўвалася тым, што давала непасрэдна прырода ў гатовым выглядзе. Але ўжо тады, як аб гэтым пераканаўча сведчаць даныя археалогіі, палеанталогіі, палеагеаграфіі і іншых навук, чалавек радыкальна змяняў прыроду.

Так, першыя значныя праявы антрапагеннага ўздзеяння на прыроду Беларусі адзначаны ўжо ў сярэднім і верхнім палеаліце (40—10 тысячгадоўлі назад), калі качавыя паляўнічыя плямёны паявіліся на тэрыторыі сучаснага басейна Дняпра і Сожа. На

думку некаторых даследчыкаў, менавіта чалавек вінаваты ў знікненні тагачасных буйных млекакормячых — мамантаў і шарцістых насарогаў, шматлікіх рэшткі якіх знойдзены на многіх паселішчах першабытных людзей на Беларусі.

Калі трох тысячгадоўлі назад з пераходам да земляробства і жывёлагадоўлі ўздзеянне чалавека на прыроду стала яшчэ больш значным. Лічы, якія займалі да 94—96 працэнтаў тэрыторыі Беларусі, у выніку развіцця ляднага земляробства былі знішчаны спачатку на больш урадлівых і прыдатных для апрацоўкі глебах у паўднёвай, усходняй і цэнтральнай частках, а ў сярэднявеччы — і ў іншых раёнах Беларусі.

Стыхійнае развіццё вытворчасці ва ўмовах капіталістычнай гаспадаркі паграбавала ўсё большых і разнастайных рэсурсаў і нанесла асабліва вялікі ўрон прыродзе. Драпежніцкая эксплуатацыя лясоў прывяла да таго, што лясістасць Беларусі ў перыяд з 1882 да 1917 года паменшала з 45 да 22 працэнтаў. У выніку вынішчэння каштоўных лясных масіваў уздоўж

рэк, на водападзеллах агалыліся вялікія прасторы, паніжаўся ўзровень грунтовых вод, мялелі рэкі, развівалася водная і ветравая эрозія глебы, зніжалася яе ўрадлівасць, мяняўся рэльеф. Са складу флоры выпала каля 50 відаў раслін. У фауне Беларусі ў XVII—XIX стагоддзях былі поўнасцю вынішчаны тур, высакародны алень, лань, собаль, лясны тарпан, хахуля, расамаха. Да пачатку XX стагоддзя зусім мала засталася дзікоў і ласёў, амаль зніклі зубр, бабёр, казуля, буры мядзведзь, у рэках — рускі і балтыйскі асятры, бялуга і некаторыя іншыя каштоўныя рыбы, перасталі вадзіцца дзікія пчолы. Развіццё гарадскіх паселішчаў і прамысловых прадпрыемстваў, не забяспечаных ніжкімі ачышчальнымі збудаваннямі, выклікала інтэнсіўнае забруджванне паветра, вадаёмаў і глеб.

Сёння чалавецтва, дзякуючы навукова-тэхнічнаму прагрэсу, здольна аказваць і аказвае велізарны ўплыў на навакольнае прыроднае асяроддзе — антрапагеннае ўздзеянне сучаснага насельніцтва Зямлі (каля 4,7 мільярда чалавек) на біясферу планеты

прыкладна роўнае ўздзеянню 30—40 мільярдаў чалавек каменнага веку.

Такім чынам, далейшае развіццё грамадства і яго прадукцыйных сіл нясе пагрозу ўсяму жывому, у тым ліку і чалавеку. Менавіта так сцвярджаюць многія прыхільнікі «ззяленага» руху на Захадзе, заклікаючы да забароны тэхнікі і навукі. Найбольш радыкальныя ідэалогі так званага «алармізму» (ад англійскага alarm — трывога, страх) распаўсюджваюць варожасць і нянавісць да тэхнікі, якую чалавек здаўна ставіць паміж сабой і прыродай, заклікаюць адмовіцца ад навукова тэхнічнага прагрэсу і ладу жыцця сучаснай цывілізацыі і вярнуцца да першабытнага палявання і збіральніцтва. Такія ідэі маюць прыхільнікаў у Францыі, Англіі, ЗША, ФРГ і іншых краінах Захаду. Яны становяцца тэарэтычнай базай многіх «ззяленых» партый і руху прыхільнікаў аховы навакольнага асяроддзя, які ператвараецца ў рэальную палітычную сілу ў гэтых краінах.

Але, як паказвае гісторыя, першабытнае паляўніцтва і збіральніцтва (Заканчэнне на 5-й стар.)

МЭТЫ АГУЛЬНЫЯ, ФУНКЦЫІ РОЗНЫЯ

ПАРТЫЯ І ПРАФСАЮЗЫ

У тэарэтычных даследаваннях і дыскусіях заходніх ідэолагаў, прысвечаных палітычнай сістэме СССР, адно з цэнтральных месцаў займае пытанне аб узаемаадносінах Камуністычнай партыі з самымі масавымі грамадскімі арганізацыямі — прафесіянальнымі саюзамі. Іменна з гэтым пытаннем звязана больш за ўсё скажэнняў, недаўменняў, перакручванняў сапраўднага становішча спраў. Галоўная прычына іх заключаецца ў першую чаргу ў тым, што на Захадзе да савецкіх прафсаюзаў падыходзяць з чыста буржуазнымі меркамі, ігнаруючы той факт, што яны дзейнічаюць у прынцыпова розных у параўнанні з капіталістычнай рэчаіснасцю ўмовах.

Лёбую грамадскую з'яву можна зразумець, толькі аналізуючы яе змест, унутраныя і знешнія бакі і сувязі. А каб зразумець сапраўдны характар узаемаадносін КПСС з савецкімі прафсаюзамі, неабходна яшчэ і зазірнуць у гісторыю.

У адрозненні ад многіх краін, дзе спачатку ўтварыліся прафсаюзы, а ўжо потым, часткова абаліраючыся на іх, палітычныя партыі, у Расіі было інакш. Прафесіянальныя аб'яднанні зародзіліся тут у гады першай рускай рэвалюцыі (1905—1907 гады) пры ўжо існуючай Камуністычнай партыі (партыі большавікоў), пад яе непасрэдным уздзеяннем і кіраўніцтвам. Партыя — тады не кіруючая, а нелегальная — усмерна садзейнічала аб'яднанню рабочых у саюзы, аказвала на іх ідэйны ўплыў, паколькі іх радзіла адзіная класавая аснова і агульная мэта — зваржэнне царскага самадзяржаў і ўстанаўленне ўлады пралетарыяту. Іменна дзякуючы растлумачальнай рабоце камуністаў, якія дзейнічалі ў рабочым асяроддзі, прафсаюзы наступова пераходзілі ад чыста эканамічнай барацьбы да барацьбы палітычнай, а ў 1917 годзе выступілі бліжэйшым саюзнікам партыі ў падрыхтоўцы і правядзенні сацыялістычнай рэвалюцыі.

Заваяванне пралетарыятам палітычнай улады ў Расіі выклікала карэнную ломку ўсяго ўкладу эканамічнага і сацыяльна-палітычнага жыцця. З адназначнай прыватнай уласнасці на сродкі вытворчасці рабочыя, сяляне, усе працоўныя сталі гаспадарамі краіны. Карэнным чынам змяніўся і характар прафсаюзаў: з арганізацыі

эксплуатуемага класа яны ператварыліся ў арганізацыю кіруючага класа, дружэлюбную ў адносінах да сацыялістычнай дзяржавы і кіруючай Камуністычнай партыі.

І ў сучасных умовах фундаментам сувязей КПСС і прафсаюзаў, іх цеснага супрацоўніцтва па-ранейшаму застаецца агульнасць мэт, палітычных і сацыяльна-эканамічных задач.

Аднак па сваім статусу і ролі ў грамадстве, па сваіх функцыях Камуністычная партыя і прафсаюзы — розныя арганізацыі. КПСС, як накіроўваючая і кіруючая сіла савецкага грамадства, аб'ядноўвае толькі найбольш сьвядомых і палітычна адукаваных рабочых, сялян, прадстаўнікоў інтэлігенцыі — усяго больш за 18 мільёнаў чалавек. Яе асноўная задача — распрацоўка пытанняў тэорыі і практыкі сацыялістычнага і камуністычнага будаўніцтва, агульнае палітычнае кіраўніцтва гэтымі працэсамі праз дзяржаўныя і грамадскія арганізацыі, уключаючы прафесіянальныя саюзы. Прафсаюзы ж у адрозненне ад партыі — масавая грамадская арганізацыя (136 мільёнаў членаў), якая будзеца па вытворчому прынцыпу і выказвае спецыфічныя інтарэсы розных прафесіянальных катэгорыяў працоўных у сферы вытворчасці, працы, быту, адпачынку і да т. п.

Будучы арганізацыяна самастойнымі, маючы свой Статут, маёмасць, фінансы, прафсаюзы разам з тым прызнаюць ідэйна-палітычнае кіраўніцтва партыі. У аснове такога кіраўніцтва — размежаванне функцый партыйных і прафсаюзных арганізацый, недапушчальнасць дробязнай апекі і ўмшання ва ўнутраныя справы прафсаюзаў, метады пераканання, работа цераз камуністаў, якія ўваходзяць у саюзы. Дарэчы, сёння кожны сёмы член прафсаюза — камуніст.

Важным каналам ідэйнага ўплыву і кіраўніцтва КПСС прафсаюзамі служыць яе пярвічныя арганізацыі на прадпрыемствах, у сельскіх калектывах гаспадарках і ўстановах. Разшэнні гэтых арганізацый абавязковыя толькі для камуністаў, а для членаў прафсаюзаў носыць рэкамендацыйны характар. Таму, праводзячы партыйную палітыку па таму ці іншаму пытанню, камуністы не навязваюць яе, а тлумачаць сваім таварышам па прафсаюзу, пераканваюць у яе правільнасці,

дабіваюцца сьведомай падтрымкі. Па ўсіх рашэннях, тым больш буйных, КПСС заўсёды раіцца з прафсаюзамі і заручаецца іх падтрымкай. Гэта тычыцца пытанняў як унутранай, так і знешняй палітыкі.

Камуністычная партыя ўсямерна заахочвае палітычнаму актыўнасць прафсаюзаў, ні ў чым не скоўваючы іх ініцыятывы. Аб гэтым пераканаўча сведчаць, у прыватнасці, усё ўзрастаючая роля прафсаюзаў у палітычным і сацыяльна-эканамічным жыцці краіны, іх правы, паўнамоцтвы, функцыі, якія пастаянна расшыраюцца. Так, у адпаведнасці з Канстытуцыяй СССР, яны ўдзельнічаюць у фарміраванні і дзейнасці органаў дзяржаўнай улады: сярод дэпутатаў Саветаў усіх узроўняў ёсць нямала як радавых членаў прафсаюза, так і прафсаюзных кіраўнікоў. Прафсаюзы маюць права заканадаўчай ініцыятывы, гэта значыць распрацоўкі і ўнясення ў Вярхоўны Савет СССР праектаў законаў і заканадаўчых актаў, якія датычаць жыццява важных інтарэсаў працоўных. За апошні некалькі год, напрыклад, па ініцыятыве і пры ўдзеле Усесаюзнага Цэнтральнага Савета Прафсаюзаў (ВЦСПС) былі распрацаваны і прыняты новае савецкае працоўнае заканадаўства, Палажэнні аб правах мясцовых прафсаюзных камітэтаў і практыцы заключэння калектывных дагавораў, Закон аб працоўных калектывах і павышэнні іх ролі ў кіраванні прадпрыемствамі, установамі і арганізацыямі.

Прафсаюзы актыўна ўдзельнічаюць і ў кіраванні вытворчасцю — каля 70 розных гаспадарча-сацыяльных функцый адміністрацыя прадпрыемстваў ажыццяўляе па ўзгадненню ці сумесна з прафсаюзнымі камітэтамі. Яны кантралююць захаванне працоўнага заканадаўства і аховы працы, кіруючы сацыяльным страхаваннем працоўных, санаторна-курортнымі, культурнымі і спартыўнымі ўстановамі.

Словам, скарыстоўваючы свае шырокія правы, савецкія прафсаюзы паспяхова вырашаюць важнейшую задачу сённяшняга дня: уцягваюць мільёны працоўных у кіраванне справамі дзяржавы і грамадства, садзейнічаючы тым самым удасканаленню сацыялістычнага самакіравання народа.

Фёдар ВЫДРЫН,
кандыдат гістарычных навук.

МІНСК, праспект Машэрава, 23. Дзяржаўны камітэт БССР па працы. Штодня па гэтай адрасу пошта прыносіць вялікую колькасць пільмаў. Пытанні ў іх самыя розныя: нарміраванне і прадукцыйнасць працы, працаўладкаванне насельніцтва, выкарыстанне працоўных рэсурсаў.

Пракаменціраваць пільмы па арганізацыі працаўладкавання я папрасіў старшага інспектара Камітэта Паўла БУРАГА.

КАЛІ РАБОЧЫЯ РУКІ У ДЭФІЦЫЦЕ

І ПРАЦА, І ЖЫЛЛЁ

Самая вялікая колькасць пільмаў, — гаворыць ён, — тычыцца просьбаў даць дазвол на публікацыю аб'яў аб наборы рабочай сілы. Вось, напрыклад, адно з апошніх. Калгас «Чырвоны Кастрычнік» Стаўбцоўскага раёна Мінскай вобласці запрашае на пастаянную работу кваліфікаваных трактарыстаў-машыністаў, электратраваршчыкаў, жывёлаводаў, рабочых будаўнічых прафесій, тэхнікаў, інжынераў.

Атрымаўшы такое пільма, мы адрозніваем, адкуль можна папоўніць кадравы састаў калгаса. Калі вывясціцца, што гэта можна зрабіць на месцы, то даём дазвол на публікацыю аб'явы ў раённай газеце, калі ж такой магчымасці няма, — у рэспубліканскай.

Як правіла, знайсці дадатковую рабочую сілу складана. Таму, акрамя публікацыі аб'явы, нярэдка звяртаемся ў прафесійна-тэхнічныя вучылішчы, тэхнікумы і інстытуты, просім пры размеркаванні выпускнікоў частку з іх накіраваць у пэўныя арганізацыі ці на прадпрыемствы.

Зусім нядаўна ў рэспубліцы з дапамогай адной замежнай фірмы была адладжана і пушчана ў эксплуатацыю буйная лінія ў вытворчым аб'яднанні. Для кваліфікаванай работы замежных спецыялістаў, якія абслугоўваюць лінію, неабходны былі перакладчыкі з французскай і італьянскай моў. Мы знайшлі такіх людзей. Дарэчы, адну з вакансій заняла жанчына, якая прыехала ў нашу рэспубліку з-за мяжы (дома яна не мела працы).

— Бывае, што вы адмаўляеце ў публікацыі аб'явы аб наборы рабочай сілы?

— Здарэцца і такое. Гэта бывае звычайна ў тым выпадку, калі ў прадпрыемства

ці арганізацыі, якія маюць недахоп рабочай сілы, ёсць магчымасць адшукаць дадатковых работнікаў за кошт унутраных рэзерваў вытворчасці: сумяшчэнне сумежных прафесій, укараненне брыгаднага падрату, калі ранейшы аб'ём работы выконваецца меншай колькасцю людзей.

— Калі я знаёміўся з вашай поштай, заўважыў, што Камітэт па працы атрымлівае пільмы ад жыхароў не толькі Беларусі, але і іншых

рэспублік Савецкага Саюза. Напрошваецца пытанне: навошта людзям пераязджаць на новае месца жыхарства, калі ёсць шмат рознай працы і дома?

— Сапраўды, у Камітэт прыходзіць даволі многа пільмаў ад жыхароў іншых рэспублік Савецкага Саюза з просьбай працаўладкаваць іх у Беларусі. Як правіла, прычына такога пераезду — стан здароўя, для паляпшэння якога неабходна перамена клімату.

Вось, напрыклад, Аляксандра Кажамякіна напісала нам з горада Канстанцінаўка Данецкай вобласці. Яна просіць даць ёй магчымасць разам з сям'ёй з пяцёрых чалавек пасяліцца ў адным з раённых цэнтраў Беларусі. Мы выслалі ёй адказ, у якім указалі гарады і прадпрыемствы, дзе ёсць патрэба ў такіх спецыялістах, як Аляксандра Кажамякіна, і дзе адначасова прапаноўваецца добраўпарадкаванае жыллё. Улічылі мы, вядома, і магчымасць працаўладкавання членаў сям'і аўтара пільма.

— І апошняе пытанне. Ці прыходзяць у Камітэт па працы пільмы з іншых краін?

— Яны складаюць невялікую частку пошты. З-за мяжы мы атрымліваем пільмы з просьбай знайсці работу. Прыходзяць яны з розных краін, у тым ліку з Аўстрыі, ЗША, Канады. Хачу ведаць, што такія пільмы Дзяржаўны камітэт БССР па працы разглядаць неўпаўнаважаныя на многіх прычынах. Гэта кампетэнцыя органаў Міністэрства замежных спраў рэспублікі. Наша ж задача, калі ўзнікае неабходнасць, па рэкамендацыі міністэрства падабраць чалавеку працу ў адпаведнасці з яго адукацыяй і стажам работы.

Юрый ЛОХМАТАУ.

Мінск сёння. Вуліца Ташкенцкая.

Фота Г. УСЛАВА.

- ◆ САРДЭЧНАЯ СУСТРЭЧА У БЕЛАРУСКИМ ТАВАРЫСТВЕ «РАДЗІМА»
- ◆ ПАДАРУНАК ДЛЯ МАЦІ ЮДЖЫНІІ ВАЧУЛКА
- ◆ ХАМАР УСТО БЫЎ ПРЫЕМНА ЗДЗІУЛЕНЫ

УЖО ЗАРАЗ МАРУ АБ ГЭТЫМ

Кожны год прагрэсіўная газета нашых суайчыннікаў у ЗША «Русский голос» арганізуе турыстычныя паездкі сваіх чытачоў на Радзіму. Маршруты гэтых паездак кожны год мяняюцца, каб даць магчымасць тым, хто едзе не ўпершыню, убачыць як мага больш пазнаёміцца з рознымі раёнамі нашай неабсяжнай краіны. Але два гарады, Мінск і Кіеў, група абавязкова наведвае кожны раз. Большасць нашых суайчыннікаў у ЗША — выхадцы з Беларусі і Украіны. Таму менавіта ў гэтых гарадах чакае іх самае цікавае ў паездцы — сустрэчы са сваякамі. І мы ўжо ведаем, што абавязкова сустраем сярод турыстаў старых знаёмых.

Так было і на гэты раз. У дзвярах аўтобуса, які спыніўся ля Беларускага таварыства «Радзіма», я ўбачыў Уладзіміра Дубіну і яго жонку Стэлу. Шмат гадоў запар Уладзімір прыязджае кіраўніком групы «Русского голоса». У Беларусі родзічаў у яго няма.

— Затое ў мяне шмат добрых сяброў у таварыстве «Радзіма», і я заўсёды чакаю сустрэчы з імі, — сказаў Уладзімір. — Мы таксама рады зноў пабачыць у вашым цудоўным горадзе, які паспелі палюбіць. Калі б не прыязджалі сюды кожны год пасля свайго першага наведвання, дык проста не пазналі б яго. Ён расце, мяняецца і прыгажэе на нашых вачах.

Сустрэча ў Беларускам таварыстве «Радзіма» праішла вельмі сардэчна, як паміж старымі сябрамі. Многія ўспаміналі свае ранейшыя прыезды, дзяліліся ўражаннямі аб убачаным зараз, перадавалі прывітанні ад знаёмых суайчыннікаў, якія вельмі хацелі прыехаць, але па розных прычынах не змаглі. Яшчэ тады, на сустрэчы, я звярнуў увагу на адну жанчыну. Бачна было, што яна амаль разумела, пра што ідзе гаворка, але час ад часу штосьці перапытваў у сваёй суседкі. І тая тлумачыла ёй. А калі прадстаўнікі таварыства ўручылі турыстам памятныя сувеніры, яна з цікавасцю перагартала альбом аб Мінску і календар і гучна ўсклікнула па-англійску: «О, цудоўна! Які добры падарунак будзе маёй маме да дня нараджэння. Ёй якраз спаўняецца сёлетня дзевяноста гадоў. Яна не змагла ўжо прыехаць сама, але ўвесь час марыла аб сустрэчы з Радзімай».

У той раз мне не ўдалося пагаварыць з Юджыніей Вачулка. Праграма ў турыстаў насычаная, і групе трэба было ад'язджаць, каб не спазніцца на наступнае мерапрыемства. Але мы зноў сустрэліся ў час экскурсіі ў вёсцы Вязынка, на радзіме народнага паэта Беларусі Янкі Купалы. У хаце, дзе нарадзіўся паэт, у адной палавіне музей, а ў другой усё закавана так, як было ў тых часы, калі тут жыла яго сям'я. Для турыстаў-суайчыннікаў з розных краін гэта адна з самых цікавых экскурсій. Яны як бы вяртаюцца ў гады свайго юнацтва, успамінаюць свой бацькоўскі дом, з любоўю глядзяць на прадметы, якія даўно ўжо сталі гісторыяй, але назаўсёды застаюцца ў іх памяці.

— Тут я ўпершыню змагла ўбачыць, як калісьці жыла мая мама, — сказала Юджынія Вачулка. — Яна шмат раскавала мне аб сваім доме, аб тым, як яны працавалі, якімі прыладамі і інструментамі карысталіся, як апраналіся, гатавалі ежу, адзначалі святы. Цяпер гэтыя расказы сталі рэальнасцю.

Я ніколі не бачыў маці Юджыніі, ужо, напэўна, і не ўбачу, але адчуваю да гэтай жанчыны глыбокую павагу. Якую любоў да сваёй роднай зямлі, што зусім і не пеціла яе ў жыцці, трэба было адчуваць, каб і дач-

ка, што нарадзілася і пражыла жыццё ў зусім іншай краіне, лічыла гэтую зямлю Радзімай! Бацькі Юджыніі выехалі ў ЗША ў 1912 годзе. Яна нарадзілася ўжо там. Зараз жыве ў Дэтройце. У яе дарослыя дзеці, растуць унукі. І ўсё ж яна знаходзіць і час, і сродкі, каб прыязджаць на Радзіму маці.

— Тут усё блізка і дорага мне, — гаворыць Юджынія. — Я лічу, што гэта мая Радзіма. Вельмі люблю народныя песні і танцы, людзей, такіх адкрытых, добразычлівых.

Аказалася, што сяброўка Юджыніі Катрын Мэдвід таксама нарадзілася ўжо ў ЗША. І яе бацькі змаглі перадаць дачцэ любоў да сваёй Радзімы.

— Яны былі родам з Украіны. Там і зараз у нас многа родзічаў, з якімі я не раз сустракалася. Але вось у адну з паездак выпадкова трапіла ў Мінск і з таго часу не аб'язджаю гэты горад.

— Збіраецеся прыехаць яшчэ?

— Вядома, — засмялася Катрын. — Я ўжо зараз мару аб гэтым.

У Вязынцы мяне чакаў яшчэ адзін сюрпрыз. Да нас падышлі двое членаў групы, маладая жанчына і мужчына, падобны на іспанца. Жанчына сказала:

— Тут вельмі прыгожа. А далёка адсюль Брэст? Гэта вялікі горад? Там нарадзіўся мой бацька.

Аказалася, што Дорыс Усто — дачка нашага старога чытача Міхаіла Брыло. Ён таксама прыехаў у гэтай групе, але ўвесь час праводзіў са сваякамі, і нам не давялося ўбачыцца. А Дорыс і яе муж прыехалі ў нашу краіну ўпершыню і імкнуліся не прапусціць ніводнай экскурсіі. Хамар Усто — выхадзец з Аргенціны.

— Мне зразумела, як нялёгка было вам суайчыннікам уладкоўвацца ў чужой краіне, — сказаў ён. — Як цяжка было расставіцца з Радзімай і як яны сумуюць па ёй да гэтага часу. Таму я быў прыемна здзіўлены, даведаўшыся, што ў вас існуе таварыства, якое падтрымлівае культурныя сувязі з суайчыннікамі за рубяжом.

Хамар і Дорыс шмат распыталі аб Беларусі, аб нашым жыцці, культуры, звычаях. Потым Дорыс сказала: «Я вельмі шкадую, што не прыехала сюды раней. Прызнаюся, я не чакала ўбачыць такую краіну і такіх людзей. Мой бацька часта ездзіў сюды, многа мне раскаваў пра Саветскі Саюз, але я не ўсяму верыла. Зразумейце: мы жывём у зусім іншым свеце і амерыканцам пастаянна гавораць няпраўду пра вашу краіну. Калі гэта паўтараецца з дня ў дзень, мімаволі пачынаеш нешта ўспрымаць як праўду. Тым больш, што самой праўды ніколі не бачыў. Бацька тут нарадзіўся, ён любіць гэту зямлю, і я лічыла, што ў яго прадзятая адносіны да яе. Цяпер бачу, што ён гаварыў толькі праўду. Я вельмі задаволеная, што прыехала. Але мяне турбуе, што паміж нашымі двюма краінамі ніяк не могуць наладзіцца такія ж добрыя адносіны, якія ўнікаюць пры сустрэчах і зносінах паміж простымі людзьмі. Большасць амерыканцаў хочучы міру. Цяпер я пераканалася, што гэтага ж хочучы і саветскія людзі. І я мару аб тым часе, калі паміж усімі дзяржавамі ўстановацца адносіны дружбы і добрасуседства, калі назаўсёды знікне пагроза ядзернай вайны, страх перад якой не дае ўсім нам сёння нармальна жыць. Спадзяюся, што крокам да ўмацавання міру і супрацоўніцтва стане сустрэча кіраўнікоў нашых дзяржаў у Жэневе».

Рыгор ФАМЕНКА.

ПРОГНОЗЫ СОВЕТСКИХ И АМЕРИКАНСКИХ УЧЕНЫХ

МИР ПОСЛЕ ЯДЕРНОГО УДАРА

Ученые — медики, физики, биологи — затратили много усилий, чтобы оценить последствия ядерной войны. Прямые разрушения и гибель людей от взрывов, смертоносная радиация, генетические последствия — все это подробно анализировалось и неоднократно обсуждалось на международных форумах. Но эти обсуждения обладали одним недостатком: в них отсутствовали точные, научно обоснованные количественные оценки, которые показали бы, что более или менее благополучный исход ядерной войны невозможен.

ПРАВОМОЧНА ЛИ АНАЛОГИЯ С ВУЛКАНАМИ!

Долгое время никто не пытался оценить возможные климатические последствия атомной войны. Считалось, что ядерные взрывы воздействуют на атмосферу примерно так же, как вулканы, которые, извергаясь, выбрасывают огромные облака пыли. Пыль закрывает доступ солнечным лучам и на какое-то время уменьшает количество солнечной энергии, которую получает Земля. В результате температура земной поверхности и атмосферы падает. Но даже самые сильные извержения не способны понизить среднюю температуру больше, чем на полградуса — градус. Вот почему считалось, что изменение климатических характеристик вследствие ядерной войны не может быть значительным.

Однако исследования, проведенные несколько лет назад профессором Крудценом из института Макса Планка (ФРГ), показали, что не просто пыль поднимется в атмосферу после ядерного взрыва, а огромное количество сажи. Профессор Крудцен обратил внимание на то, что высокие концентрации энергии при достаточном доступе кислорода порождают самоподдерживающиеся пожары — пылающие вихри, получившие название — огненное торнадо. В них горит все — даже металл и железобетон. Торнадо может вызываться оружием и менее мощным, чем ядерное. Первыми попали в огненный вихрь не Хиросима и Нагасаки, а Гамбург и Дрезден, подвергнутые варварской бомбардировке англо-американской авиации в конце второй мировой войны. Что касается мощных ядерных взрывов, то, как показали расчеты, огненные торнадо — их обязательные спутники. А если так, огромное количество сажи поднимется над городами — объектами атомных бомбардировок.

Сажа гораздо плотнее пыли, она практически непроницаема для лучей света. Значит, оценивать климатические последствия ядерной войны по аналогии с результатами вулканических извержений нельзя.

СЦЕНАРИЙ САГАНА

Опираясь на расчет профессора Крудцена, американский астроном Карл Саган опубликовал в 1983 году исследование, в котором рассматривается, что произойдет, если во время ядерной войны будет использовано 5.000 мегатонн ядерного горючего (около 12 процентов количества, накопленного, по американским оценкам, в мире). Этого, оказывается, достаточно, чтобы 1000 крупных го-

родов Северного полушария подверглись разрушительному действию огненного торнадо. Профессор Саган и его сотрудники вычислили количество сажи, которая поднимется в атмосферу, и климатические последствия этого факта.

Оказалось, облака сажи практически задержат весь солнечный свет. Лишь одна десятая миллионная часть энергии, которую обычно получает Земля, достигнет ее поверхности. Осаждается сажа очень медленно. Даже через год после огненного торнадо атмосфера будет в десятки раз менее прозрачной, чем обычно. В тех районах, где произойдут взрывы, установится «ядерная ночь».

Итак, как показал Карл Саган и его коллеги, черные облака поднимутся над разрушенными городами. Но ведь эти облака на одном месте не останутся. Воздушные течения будут переносить их с места на место. повлияют ли они на климат в глобальном масштабе? Только ли на Севере развернется трагедия, описанная в сценарии профессора Сагана, или местом ее действия будет вся наша планета?

Когда мы в Вычислительном центре Академии наук СССР получили расчеты американского астронома, нам пришла мысль «проиграть» этот сценарий на созданной у нас несколько лет назад математической модели «Геа», описывающей процессы в биосфере. Модель выдержала испытание временем: эксперименты показали, что «Геа» работает надежно. Сценарий Сагана содержал достаточное количество исходных данных, чтобы получить представление о качестве событий, то есть о характере явлений, которые произойдут на Земле в случае ядерной войны.

ЯДЕРНАЯ ЗИМА

Расчеты были проведены летом 1983 года сотрудниками Вычислительного центра АН СССР В. Александровым и Г. Стенчиковым на электронно-вычислительной машине БЭСМ-6. Результаты оказались ошеломляющими. Они заставили нас совершенно по-новому взглянуть на возможные последствия ядерной войны. Стало ясно, что ядерный конфликт приведет к «глобальной ядерной ночи», которая продлится около года. Компьютер показал: Землю окутает тьма. Сотни миллионов тонн грунта, поднятого в атмосферу, дымы континентальных пожаров — зола и сажа горящих городов и лесов — сделают наше небо непроницаемым для солнечного света. В результате атмосфера как бы вывернется наизнанку: станет горячей сверху и холодной внизу. В верхних слоях она разогреется до 100 градусов Цельсия, у поверхности Земли температура резко упадет (уже в первый месяц на 15—20 градусов, а локальные понижения в центре Сибири и на Восточном побережье США достигнут 40—45 градусов). Произойдет полная перестройка всей циркуляции земной атмосферы. Черное непроницаемое покрывало из Северного полушария распространится на юг и полностью закроет Землю. Все источники пресной воды замёрзнут, все экологические связи будут разорваны, урожай погибнет. Наземная биота, то

На просторах Родины

КРУПНЕЙШИЙ ЛЕСОПРОМЫШЛЕННЫЙ КОМПЛЕКС

есть совокупность видов животных, растений и микроорганизмов, полностью погибнет. По-видимому, подобная участь ожидает и жизнь в океане, поскольку из-за отсутствия солнечного света начнет погибать фитопланктон — основа жизнедеятельности океана.

Последующие наши расчеты показали, что если в ядерной войне будет использовано 100—150 мегатонн ядерного горючего (т. е. в 50 раз меньше, чем по сценарию Сагана), основные города Европы, Азии и Америки сгорят и ядерная зима все же наступит. Только закончится она не через год, а через несколько месяцев. Но это достаточный срок, чтобы покончить с жизнью на Земле. А ведь сто мегатонн — заряд, который могла нести первая американская атомная подводная лодка. И так, оружия одной субмарины сегодня достаточно, чтобы уничтожить жизнь на нашей планете...

АМЕРИКАНСКАЯ МОДЕЛЬ: РЕЗУЛЬТАТ ТОТ ЖЕ

Идея провести анализ климатических последствий ядерной войны возникла не только у нас. В конце прошлого года в Вашингтоне на конференции «Мир после ядерной войны», где с одним из докладов выступил В. Александров, сделал сообщение о последствиях ядерной войны и Национальный центр климатических исследований США (профессор Шнейдер).

Американцы исследовали только атмосферные движения. И в этой части их модель была значительно точнее нашей. Зато модель Вычислительного центра описывала не только собственно атмосферные явления, но и взаимодействие атмосферы и океана. Океан — огромный аккумулятор тепла. Американские математики провели надежный расчет для первых 24 дней. В конце же первого месяца после катастрофы уже нельзя пренебречь влиянием океана. Его теплый резервуар будет, конечно, смягчать суровые условия ядерной зимы. Но те перепады температур, которые возникнут между атмосферой и океаном, приведут к целому ряду побочных явлений. Они были исследованы нами, поскольку с помощью нашей модели оказалось возможным провести расчет на 300 дней. Но что самое главное: картины первого месяца зимы, полученные в Центре климатических исследований в США и у нас, практически совпадают.

Советские и американские специалисты независимо друг от друга пришли к однозначному результату. Человечество имеет теперь совершенно новое, основанное на точных научных данных представление о том, каковы последствия ядерной войны. Говоря словами академика Е. Велихова, «стало всем ясно, что ядерное оружие уже не инструмент политики, но и не инструмент войны. Это инструмент самоуничтожения».

Результаты конференции «Мир после ядерной войны» кто-то назвал антиядерной бомбой. Эту «антибомбу» следует использовать с максимальной эффективностью. Наука должна внедрить в сознание всех: ядерная война означает ликвидацию жизни на Земле. Концепции некоторых американских стратегов, считающих, что ядерную войну можно выиграть за два месяца, — бессмыслица, причем чудовищно опасная.

Ядерная война означает для мира вечную ночь.

Никита МОИСЕЕВ,
член-корреспондент Академии наук СССР, заместитель директора Вычислительного центра АН СССР.

(АПН).

«Книга напечатана на бумаге Сыктывкарского лесопромышленного комплекса». В издательском деле не принято указывать место изготовления типографской бумаги. Но авторов этого издания, отступивших от правила, можно понять: ведь сама книга посвящена крупнейшему в Советском Союзе предприятию — производителю книжно-журнальной бумаги высокого качества.

В 1981 году Сыктывкарский комплекс уже был одним из ведущих лесохимических предприятий страны: на его бумаге печаталась каждая пятая книга, издающаяся в Советском Союзе. С тех пор выпуск первоклассной книжно-журнальной бумаги здесь удвоился. Сейчас заканчивается монтаж еще одной машины производителем

ностью 180 тысяч тонн бумаги в год при ширине ленты 8,4 метра.

С ростом объемов бумажного производства связаны и дальнейшие планы этого предприятия: с вводом в строй еще двух высокопроизводительных машин оно будет выпускать в 1990 году столько же издательской бумаги, сколько вся страна производила в 1980 году. Однако генеральный директор комплекса Николай Балин обращает внимание на другое обстоятельство:

— Вот два листа бумаги. Замечаете разницу между ними? Специалисты тоже не замечают. Один из них отрезан от рулона, изготовленного по традиционной технологии — из древесины хвойных пород деревьев. А другой наполовину состоит из дешевой лист-

венной древесины — березы и осины. Качество бумаги при этом не пострадало.

В Сыктывкаре в дело идет не только береза и осина. 40 процентов всего бумажного сырья здесь составляет щепа из отходов лесопильных предприятий республики. Оба новшества, как нетрудно заметить, преследуют цель более полного и рационального использования лесных ресурсов.

Номенклатура сыктывкарского предприятия не исчерпывается рулонами «хлеба культуры». Оно выпускает также товарную целлюлозу, коробочный картон, 30 процентов потребляемой в стране бумаги для упаковки продуктов, является монополистом в отечественном производстве тетрапака — бумаги для молоч-

ных пакетов.

Вместе с цехами нового предприятия на окраине Сыктывкара вырос и крупный рабочий поселок. Эжва — «чистая вода» — такое название на языке коми дали ему бумажники, имея в виду чистую воду реки Вычегды, на берегу которой они работают и живут.

В этом названии заключен не только лирический, но и практический смысл: производство каждой тонны бумаги требует пятидесяти кубометров воды. Поэтому о чистоте воды здесь заботятся дважды: до использования ее в производстве и после. Мощные фильтры, сложные системы очистки встречают воды Вычегды и возвращают ее реке обратно.

Юрий ШНИТНИКОВ.
(АПН).

ПРЫРОДА: ЦІ ТРЭБА ЯЕ ЗМЯНЯЦЬ?

(Заканчэнне. Пачатак на 3-й стар.)

таксама здольны прывесці грамадства да экалагічнага крызісу, выйсе з якога чалавек знайшоў у развіцці новых форм сваіх вытворчых адносін з прыродай — жывёлагадоўлі, земляробстве, а потым і прамысловасці. Ды і ці ў стане сучасная прырода забяспечыць гатовымі прадуктамі шматмільярднае насельніцтва планеты?

Тэхніка сама па сабе не ўздзейнічае на прыроду і не здольна пераўтвараць яе. Ствараюць тэхніку людзі і кіруюць ёю таксама людзі — яны адказныя за тую ці іншую вынікі яе выкарыстання.

Знаходзяцца і такія «тэарэтыкі», якія ўсю віну за пагаршэнне стану прыроды і недахоп прыродных рэсурсаў узвальваюць на рост насельніцтва. Так, у многіх краінах Азіі, Афрыкі і Лацінскай Амерыкі, дзе гадавыя тэмпы прыросту насельніцтва блізкія або нават перавышаюць тэмпы прыросту валавога нацыянальнага прадукта, павелічэнне забруджанасці навакольнага асяроддзя абумоўлена хуткім ростам насельніцтва. Але вось ЗША, насельніцтва якіх складае толькі каля шасці працэнтаў колькасці насельніцтва планеты, у 70-х гадах спажывалі больш адной трэцяй часткі сусветных прыродных рэсурсаў і далалі больш за 30 працэнтаў глабальнага забруджвання навакольнага асяроддзя.

Узнікае пытанне, ці трэба для задавальнення нармальнага здаровага патрэб чалавека такое марнатраўства прыродных рэсурсаў, як у ЗША і іншых развітых капіталістычных краінах? Тым больш, што за высокімі паказчыкамі сярэдняга спажывання рэсурсаў і даходу хаваецца вострая сацыяльная няроўнасць, наяўнасць полюсаў раскошы і галечы. Велізарная доля спажывання прыродных рэсурсаў і забруджвання навакольнага асяроддзя ў развітых капіталістычных краінах выклікана сістэматычнай таўварнай перавытворчасцю, рэкламнымі выдаткамі, стварэннем штучных запатрабаванняў, марнатраўствам прывіляваных класаў.

Пры крыху большым, чым у ЗША, насельніцтве і блізкіх паказчыках прамысловай вытворчасці доля СССР у забруджванні біясферы Зямлі скла-ла каля 10 працэнтаў. Такім чынам, усё залежыць ад сукупнасці грамадскіх адносін, якія вызначаюць характар і накіраванасць антрапагеннага ўздзеяння на прыроду.

У дачыненні да прыроды Беларусі свядамо накіраванае ўздзеянне на яе і пераўтварэнне чалавекам, якое б адпавядала патрэбам грамадства і прынцыпам аховы прыроды, разгарнулася толькі ў савецкі час. Сучасныя адносіны да прыроды вызначаюцца гаспадарлівым і руплівым выкарыстаннем усіх яе рэсурсаў, клопатам аб зямлі, нетрах, лесе, вадаёмах і чыстым паветры, раслінным і жывёльным свеце і накіраваны на максімальнае зберажэнне і ўпрыгожванне зямлі для цяперашніх і будучых пакаленняў савецкіх людзей. Пераўтварэнне пры-

ды набыло планамерны, навукова абгрунтаваны характар.

У выніку мерапрыемстваў па ахове прыроды і памнажэнню яе багаццяў адноўлены лясы і лясістасць тэрыторыі БССР дасягнула амаль 35 працэнтаў. Актыўная барацьба з эрозіяй і акултурванне глеб прыкладна ў 3 разы павысілі іх натуральную ўрадлівасць. Ажыццяўляецца маштабная рэкультывацыя зямель, шматлікімі вадасховішчамі і меліярацыйнымі сістэмамі рэгулюецца водны рэжым тэрыторыі. У выніку меліярацыі Палесся на месцы малапрадукцыйных балот створаны высокаўрадлівыя палі. Адноўлены многія віды дзікіх жывёл, у тым ліку зубр, бабёр, высакародны алень, лось, казуля. Акліматызаваны шэраг каштоўных раслін і жывёл: рабінія, гледычыя, аронія, абляпіха, катальпа, андатра, фазан і інш. Для захавання асновы жывой прыроды — генетычнага фонду арганізмаў — у БССР створана сетка ахоўных прыродных тэрыторый, якая ўключае 5 запаведнікаў і запаведна-рэспубліканскага і каля 30 мясцовага значэння. Сярод 130 прыродных аб'ектаў, аб'яўленых помнікамі прыроды, 21 старадаўні парк, 22 участкі каштоўных дрэвавых насаджэнняў, 59 асабліва рэдкіх і векавых дрэў і іх груп, 15 геалагічных агаленняў, 9 валуноў.

Сёння ахоўныя тэрыторыі займаюць каля чатырох працэнтаў усёй тэрыторыі БССР. Далейшае сацыяльна-эканамічнае развіццё рэспублікі адбываецца ў непарунай сувязі з інтарэсамі аховы і рацыянальнага выкарыстання прыроды і яе рэсурсаў. Планаўецца, напрыклад, звязаць у адзіную сістэму ахоўныя аб'екты на ўсёй тэрыторыі БССР і стварыць магчымасці для свабоднай міграцыі, перабудовы і прыстасавання раслін і жывёл ва ўмовах інтэнсіўнага антрапагеннага ўздзеяння і пераўтварэння прыроды. У будучыні плошча ўсіх ахоўных прыродных тэрыторый дасягне 9,5 працэнта, а з улікам ахоўных лясоў так званай першай катэгорыі — 24 працэнта плошчы рэспублікі.

Аднак і сацыялістычнае грамадства сутыкаецца з экалагічнымі праблемамі, абумоўленымі перш за ўсё велізарнымі маштабамі вырашчваемых за-дач і часта недастатковым выкарыстаннем усіх патэнцыяльных магчымасцей сацыялістычнага ладу.

Рэгіянальныя праявы інтэнсіўнасці пераўтварэння прыроды прасочваюцца па зменах рэльефу зямной паверхні і структуры згуртаванняў жывых арганізмаў, па наяўнасці ў асяроддзі не ўласцівых прыродзе рэчываў, па зменах якасці глебы і вады і па іншых, на жаль, не заўсёды відавочных прыкметах. Сучасная інжынерна-геалагічная дзейнасць на тэрыторыі БССР перамяшчае штогод каля 15—17 мільярдаў тон цвёрдых матэрыялаў (з улікам ворува), што вядзе да агульнага выраўноўвання рэльефу з адначасовым узнікненнем разнастайных антрапагенных узвышшаў

(насыпы, дамбы, адвалы парод) і паніжэнняў (кар'еры, траншэі). Пад уплывам меліярацыі знікаюць балоты і адпаведнае расліннасць, павялічваецца плошчы хвойных лясоў і скарачаюцца альховыя, дубовыя і яловыя лясы, са складу флоры выпадаюць некаторыя холадаўстойлівыя і вільгацелюбівыя расліны і пашыраюцца цепла- і сухалюбівыя віды. Менш становіцца земнаводных і паўзуноў, затое пашыраюцца мышападобныя грызуны, вароны і некаторыя іншыя, не заўсёды карысныя жывёлы. Адзначаны непрадбачаныя вынікі некаторых непрадуманых захадаў па ўзбагачэнню паляўніча-прамысловай фауны (выцясненне еўрапейскай норкі амерыканскай, празмернае пашырэнне янотападобнага сабакі і знішчэнне ім каштоўных жывёл, пашкоджанне воднай і прыбярэжнай расліннасці ў месцах рассялення андатры і інш.). Не заўсёды чалавек можа дакладна разлічыць свае, нават самыя, на першы погляд, станоўчыя захады...

Сучасныя маштабы гаспадарчай дзейнасці і пераўтварэння прыроды патрабуюць пільнай увагі да пытанняў рацыянальнага прыродакарыстання, аховы і паляпшэння навакольнага прыроднага асяроддзя. Ва ўмовах сацыялізму непасрэднай задачай прыродапераўтваральнай дзейнасці з'яўляецца задавальненне патрэб грамадскага развіцця. Дзяржаўная сацыялістычная ўласнасць на зямлю, яе нетры, лясы і воды, на ўсе асноўныя рэсурсы і сродкі вытворчасці складае аснову грамадскіх адносін і выступае галоўным прынцыпам адзінства і неадзельнасці багаццяў прыроды. Адпаведна гэтаму прынцыпу прыродныя рэсурсы аднесены Савецкай Канстытуцыяй да выключнай уласнасці дзяржавы.

Такім чынам, сацыялізм дазваляе ў поўнай меры спалучыць усе перавагі грамадскай сістэмы гаспадарання з апошнімі дасягненнямі навукова-тэхнічнага прагрэсу і максімальна нейтралізаваць растучы ўплыў чалавека на прыроду. У БССР пад дзяржаўнай аховай знаходзяцца ўсе прыродныя багацці незалежна ад ступені іх эксплуатацыі. Гэта замацавана цэлай сістэмай прыродаахоўнага заканадаўства, якая ўключае шэраг спецыяльных заканадаўчых актаў аб ахове прыроды. У адпаведнасці з гэтымі дакументамі ў рэспубліцы рэалізуецца шырокая праграма рацыяналізацыі адносін да прыроды, якая грунтуецца на адзіным, збалансаваным і адказным кіраванні ўзаемадзеяннем сацыяльных і прыродных працэсаў. Праграма прадугледжвае ажыццяўленне вялікага комплексу самых разнастайных прыродазнаўча-навуковых, матэрыяльна-тэхнічных, эканамічных, арганізацыйных, ідэалагічных і іншых практычных прыродаахоўных мерапрыемстваў і накіравана на пераадоленне на планавай аснове супярэчнасцей паміж інтарэсамі грамадскага развіцця і жыццёвай неабходнасцю захавання прыроднага асяроддзя.

Віктар МАЗУКА.

КРЫХУ ГІСТОРЫІ

Шуміць, плёскаецца срэбра-звонная Шпрэвья. А над ёю, на стромых скалах, вышца стародаўнія мury, сягаюць угору спічастыя шпілі вежаў. Цягнуцца ўздоўж берага магутныя абаронныя сцены з байніцамі. Грозна, непрыступна ўзвышаліся калісці гэтыя вежы і сцены над наваколлем як сімвал улады пераможцаў над пераможанымі, над заняволеным славянскім народам — лужыцкімі сербамі.

Некалі гэтыя землі, як і ўся прастора ад Одры да Лабы, былі славянскія — тут жылі абдрыты, велеты, руяне, гламачане, дравяне, радары, мільчане, лужычане і шэраг іншых плямёнаў. Аднак пад націскам спачатку франкскіх, а пазней нямецкіх феодалаў гэтыя плямёны трацілі сваю незалежнасць і трапілі пад уладу заваёўнікаў. У 963-м годзе былі заняволены лужычане, у 990-м крывавае бітва пад Любінам вырашыла лёс і мільчанаў (пазней з гэтых двух плямёнаў склаўся народ — лужыцкія сербы). Заняволеныя немцамі плямёны на працягу стагоддзяў былі асіміляваны, страцілі сваю мову, хоць яшчэ ў палове XVIII стагоддзя на зямлі нашчадкаў дравян, што жылі на левым беразе Лабы, на поўдзень ад Гамбурга, чулася славянская мова. І толькі лужыцкія сербы ператрывалі тысячгадоваю ноч няволі.

У сярэдзіне XIX стагоддзя стала інтэнсіўна адрджацца нацыянальнае жыццё лужыцкіх сербаў. Яркімі зоркамі заззялі імёны выдатных паэтаў Гандрыя Зэйлера і Якуба Барта-Цішынскага, вучонага і культурнага дзеяча Яна Арношта Смолара, кампазітара Корлы Аўгуста Коцара. У абстаноўцы ўздыму адрджанскага нацыянальна-вызваленчага і культурна-асветніцкага руху лужыцкія сербы стварылі ў 1912 годзе культурна-палітычную арганізацыю «Домавіна» («Радзіма»), якая разам з «Маціцай сербскай», заснаванай у 1847 годзе, узначаліла навукова-асветніцкую дзейнасць сярод лужыцкіх сербаў, іх супраціўленне германізацыі.

З прыходам Гітлера да ўлады ў Германіі была забаронена дзейнасць «Домавіны», навукова-асветных і культурных устаноў, рэдакцый, выдавецтваў, разганы мастацкіх калектывы. Найбольш вядомыя дзеячы культуры, настаўнікі, прадстаўнікі духавенства былі кінуты ў канцлагеры або выгнаны з Лужыц. Гэтую ж долю гітлераўцы рыхтавалі ўсяму сербалуужыцкаму народу — выгнанне з родных мясцін і рассяленне па розных кутках Германіі. І толькі разгром гітлераўскага рэйха ў другой сусветнай вайне ўратаваў лужыцкіх сербаў ад нацыянальнай смерці.

Яшчэ курыліся руіны на месцах зацятых баёў, дзе былі разгромлены эсэўскія дывізіі з групойкі Шорнера, што імкнуліся на дапамогу акружанаму Берліну, а ў лужыцкіх гарадах і вёсках стала адрджацца нацыянальнае жыццё. Вярталіся з выгнання былыя актывісты культуры, стваралі навава жупы (адзелы) і скупіны (гурткі) адрджанай «Домавіны», у новаствораным педагогічным вучылішчы рыхтавалі настаўнікаў для сербалуужыцкіх школ, закладалі асновы новай адміністрацыйнай улады. Усё даводзілася пачынаць спачатку. Нават першыя кніжкі на сербалуужыцкай мове былі выдадзены ў Чэхаўскавіці, бо ў Лужыцах не было адпаведных шрыфтоў, іх знішчылі гітлераўцы.

У 1948 годзе ландтаг Саксоніі прыняў спецыяльны закон, які гарантаваў ахову нацыянальных правоў славянскага насельніцтва Верхняй Лужыцы. Гэтакі ж закон — урадавая пастанова ландтага Брандэнбурга, прынятая ў 1950 годзе, — гарантаваў правы славян Ніжняй Лужыцы. Пазней гэтыя два акты былі пацверджаны ў Канстытуцыі ГДР.

Мінулі стагоддзі няволі і бяспраўя. Цяпер на праспягах

Лужыц, над ракою Шпрэвья пачалося новае жыццё лужыцкіх сербаў, праявы якога бачыш на кожным кроку. І асабліва ў шырокім размаху развіцця культуры, у магутным усплэску вялікага духоўнага багацця, якое зьяраг і памнажае сёння народ.

АГНІСТЫЯ БАРВЫ
ФЕСТЫВАЛЮ

Будышын быў упрыгожаны флагамі. Пад яркім майскім сонцам горад выглядаў надзвычай прывабна: цвілі акацыі, рададэндраны, ружавыя дрэвы, бэз. Яны надавалі яшчэ большую ўрачыстасць сёлетняму фестывалю, пра які павадалі лі шматлікія маляўнічыя афішы і транспаранты. На плошчах, сярод старасвецкіх муруў, узвышаліся імправізаваныя эстрады. Усюды панавала

да. Загучаў песнямі, завіраваў танцамі старажытны Будышын. Цесныя сталы плотчы Чырвонай Арміі, Паштовая, Тэатральная. Выступленні шматлікіх самадзейных (у іх ліку шмат было дзіцячых) сербалуужыцкіх хораў, аркестраў, капэл і танцавальных груп адбываліся разам з мастацкімі калектывамі гасцей — славацкага, румынскага фальклорнага з Венгрыі, дзяржаўнага акадэмічнага ансамбля народных танаў з Грузіі, фінскай, нікарагуанскай і іншых нацыянальных фальклорных груп. Народныя майстры на вуліцах паказвалі сваё ўмельства — маляванне яек, разьбу па дрэву, размалёўку цацак, вышыўку... Сярод фальклорных прадстаўленняў — выступленні дудароў, вясельных шэсцяў, «пушчынага вяселля» і іншых — надзвычай

Беньшава, Павал Фелькель, Кіта Лоранц заявілі пра сябе ўжо ў 50-х — пачатку 60-х гадоў. У пасляваенны час шырокае развіццё набыў раман. Першай спробай напісання яго быў «Ян» Курта Крэнца, затым паявіліся творы гэтага фундаментальнага жанру Марыі Кубашац, Юрыя Брэзана, Юрыя Коха і іншых.

І здаецца, зусім нядаўна прыйшлі ў літаратуру Кшэцян Краўц, Герат Лібш, Бенядзікт Дырліх, Бена Будар, Ангела Стахава, а сёння яны ўжо вядомыя ў Лужыцах пісьменнікі, іх творы займалі пачэснае месца на «Кірмашы сербалуужыцкіх пісьменнікаў» у час фестывалю.

Былі на гэтым кірмашы і кнігі, якія загучалі па-сербалуужыцку з-пад пяра перакладчыкаў. Гэта творы літаратур ін-

таў XVIII—XX стагоддзяў у перакладах М. Танка, Р. Барадуліна, Н. Гілевіча, А. Зарыцкага і іншых. Гэта была першая ў Савецкім Саюзе анталогія сербалуужыцкай паэзіі.

У перыядычным друку 60—70-х гадоў таксама быў апублікаваны шэраг падборак паэзіі лужыцкіх сербаў — Юрыя Брэзана, Міны Віткай, Кіты Лоранца і іншых, пераклады сербалуужыцкай прозы. Беларускі чытач мог пазнаёміцца з творчасцю Марыі Кубашац, Юрыя Краўжы, Марыі Млынковай, Цырыля Коля, Яна Ворнара, Кшэцяна Краўца. У Беларускай Савецкай Энцыклапедыі друкаваліся артыкулы пра найбольш вядомых сербалуужыцкіх пісьменнікаў. Летась у выдавецтве «Юнацтва» прыгожа аформленай кніжкай выйшла аповесць-казка Юрыя Брэзана «Чорныя млыны», у альманаху «Далаягляд» апублікавана падборка грамадзянскай лірыкі Якуба Барта-Цішынскага.

Нашы сябры з-над Шпрэві таксама імкнуцца да больш цесных творчых узаемасувязей. Яшчэ ў 1965 годзе ў Мінску пабываў паэт Кіта Лоранц. Незадоўга да свайго паездкі ён падрыхтаваў і апублікаваў у часопісе «Розгляд» падборку вершаў М. Танка, А. Зарыцкага і Н. Гілевіча, прадмоваю да якой стаў яго артыкул «Слова «серб» ад «сябра» паходзіць». Пасля наведання Мінска і знаёмства з ім К. Лоранц напісаў паэтычны цыкл «З паездкі ў Беларусь». Крыж паэзіі ён разам з Антанам Наукам пераклаў на верхнелужыцкую мову п'есу Янкі Купалы «Паўлінка», урывак з якой быў надрукаваны ў «Розглядзе» ў 1967 годзе.

Некалькі разоў наведваў Беларусь Кшэцян Краўц. У 1971 годзе ў Будышыне выйшла яго кніжка «Беларускія імпрэсіі», у якой раскажаецца пра Беларусь, яе прыроду, людзей, пра сустрэчы з былымі партызанамі, пра партызанскую барацьбу супраць фашысцкіх захопнікаў. На беларускім матэрыяле напісаны ім і некаторыя апавяданні («Экскурсія ў Хатынь», «Прыпяць») са зборніка «Спаўняеце пірніку».

Зацікаўленасць лужыцкіх сербаў беларускай літаратурай набыла яшчэ больш канкрэтнае ўвасабленне выданнем у 1980 годзе анталогіі сучаснай беларускай прозы, пра якую згадвалася вышэй. Перакладчыца Ката Малінкава зрабіла надзвычай вялікую справу — прадставіла ў гэтым зборніку творчасць 19 беларускіх празаікаў. Не было абыдзена ўвагай у Лужыцах і 100-годдзе з дня нараджэння народнага паэта Беларусі Янкі Купалы. Яшчэ ў 1979 годзе часопіс «Розгляд» паведаміў сваім чытачам пра юбілей беларускага народнага песняра і апублікаваў яго верш «А хто там ідзе?», перакладзены на ніжнелужыцкую мову Фрыдам Мечкам. Пазней гэты пераклад быў уключаны ў кнігу аднаго верша Янкі Купалы на мовах народаў свету, якая выдадзена ў Мінску. Гэтак жа сама ў Будышыне выйшла кніга двух вершаў Якуба Барта-Цішынскага «Просьба» і «Жаданне і адмова» ў перакладах на ўсе славянскія мовы. На беларускую мову гэтыя вершы перакладзены Максімам Танкам.

У планах сербалуужыцкага выдавецтва «Домавіна», якое да дарэчы, штогод выдае кніжкі 60—70 назваў кніг, — кніжка для дзяцей «Ехаў казачнік Бай» Максіма Танка. Дырэктар выдавецтва Мэрцін Бенада Фельгалоўны рэдактар Павал Фельгалоўны зацікаўлены ў далейшым расшырэнні і ўмацаванні творчых узаемасувязей і ва ўзаемаабмене кніжнымі вы-

стаўкамі.

Жыве, працуе, натхнёна раа-вівае сваю культуру 100-тысячны славянскі народ — лужыцкія сербы — у Германскай Дэмакратычнай Рэспубліцы. Жыве ўлучнасці і вялікай дружбе з іншымі славянскімі народамі.

Алесь ТРАЯНОўСКІ.

ЖЫВЕ, РАЗВІВАЕ СВАЮ КУЛЬТУРУ 100-ТЫСЯЧНЫ
СЛАВЯНСКІ НАРОД У ГДР

ДЗЕ ШПРЭВІ БЕГ ІМКЛІВЫ

надзвычайная ажыўленасць, здавалася, увесь горад жыў чаканнем таго моманту, калі прагучыць урачысты і велічны спеў фанфар, якія абвешчаць пачатак свята — шостага па ліку фестывалю сербалуужыцкай культуры.

17 мая была адкрыта мастацкая выстаўка і адбыўся канцэрт маладых выканаўцаў, на наступны дзень адкрылася выстаўка народнага мастацтва. 27 мая расчыніліся дзверы залаў, дзе экспанаваліся творы Мэрціна Новака-Нехарнскага — выдатнага сербалуужыцкага мастака і пісьменніка. На выстаўцы быў прадстаўлены і шэраг кніг, якія таленавіта аформлены ім.

У адзін з вечароў узнісла прагучала араторыя К. Коцара на словы Г. Зэйлера «Жніво». Упершыню яна была выканана яшчэ ў 1860 годзе. Цяпер гэты выдатны твор быў падрыхтаваны прафесійным Сербалуужыцкім народным ансамблем і яго аркестрам, самадзейнымі хорамі «Май», «Ліпа» і «Будышын». Сербалуужыцкі народны ансамбль, які быў створаны ў 1952 годзе, вызначаецца высокім выканаўчым майстэрствам. З цікавай праграмай «Мы ў нашай рэспубліцы» ансамбль выступіў у кастрычніку 1974 года ў Мінску.

Падзеі фестывалю стала прэм'ера «Сербалуужыцкай кантаты міру». Стварылі яе выдатны сучасны сербалуужыцкі пісьменнік, віцэ-прэзідэнт Саюза пісьменнікаў ГДР Юрый Брэзан і кампазітары Ян Булянк, Ян Нагель, Юро Мечк і іншыя. У гэтым творы адлюстраваны доўгі шлях лужыцкіх сербаў да волі, да права людзьмі звацца, іх імкненне да міру.

І яшчэ адна цікавая прэм'ера — канцэрта «Слава Айчыне» Сербалуужыцкага народнага ансамбля. У ім мовай музыкі і харэаграфіі паказана штодзённая праца народа — рыбакоў, каменяроў, сцэнкі з славянскага побыту. Прапогам да канцэрта была вакальна-харэаграфічная кампазіцыя «Хлеб і соль». І хоць дзеянне яе адбываецца ў далёкую мінуўшчыну, але традыцыі гасцінасці і добразычлівасці жывуць і сёння, яны непарадуадныя часу — гэтакі сэнс кампазіцыі. Істотным у праграме было і тое, што ў ёй прадстаўлены ўсе рэгіёны Верхняй і Ніжняй Лужыцы з іх песенным і танцавальным фальклорам, арэзненнем, побытавымі звычаямі. Нездарма для гэтага канцэрта была прадстаўлена адна з лепшых залаў горада — зала «Будышын».

Першага чэрвеня фестываль выйшаў з канцэртных выставачных залаў на асветлены летнім сонцам плошчы і вуліцы гора-

цікавай была «мея» — майскае дрэва. 27-метровое дрэва было ўпрыгожана вянкамі, стужкамі, кветкамі. Вакол яго гучалі народныя абрадавыя песні, кружыліся карагоды, танцавала і весялілася моладзь.

Каля так званай «Багатай вежы» размясціўся «Кірмаш сербалуужыцкіх пісьменнікаў». Тут празаікі, паэты, літаратурна-разнаўцы сустракаліся са сваімі чытачамі, абменьваліся думкамі і меркаваннямі, падпісвалі свае кнігі.

ДАР СУЧАСНІКАМ
І НАШЧАДКАМ

Сёння творчасць тройчы лаўрэата Нацыянальнай прэміі ГДР, акадэміка Акадэміі мастацтваў ГДР Юрыя Брэзана вядома не толькі сербалуужыцкім і нямецкім чытачам, але і ў многіх іншых краінах. Ён адзін з тых, хто ў першыя пасляваенныя гады разам з такімі пісьменнікамі старэйшага пакалення, як Марыя Кубашац, Міхал Наўка, Мэрцін Новак-Нехарнскі, Юрый Лейнерт, Міна Віткай, Юзаф Новак і іншыя, заклаў асновы новай сербалуужыцкай літаратуры. А пачынаць даводзілася ў цяжкіх умовах, на руінах ранейшай нацыянальнай культуры. Але патрэбны былі творы літаратуры і мастацтва, на якіх выхоўваўся і перавыхоўваўся народ, асабліва маладое пакаленне, у антыфашысцкім, інтэрнацыянальным духу. Пасля дванаццацігадовага перыяду цемрашальства, бесчалавечнасці, крывадушнасці, пагарды да іншых народаў, якія ўбіваліся ў галовы з ранняга ўзросту, патрэбна была праўда, можа нават жорсткая, але праўда пра адказнасць кожнага перад чалавецтвам. Прагрэсіўныя нямецкія пісьменнікі ўзялі на сябе місію расказаць народу, як усё было, раскрыць яму вочы на жажлівасць той бездані, у якую зацягнуў яго фашызм.

Не засталася ў баку ад гэтага і сербалуужыцкая літаратура на самым пачатку яе адрджэння. Ужо першыя яе творы мелі яўна антыфашысцкую накіраванасць, выкрывалі злычынную сутнасць гітлерызму, яго народадзішчальную палітыку. Дабратворныя перамены на лужыцкай зямлі актывізавалі дзейнасць тагачаснага сярэдняга літаратурнага пакалення — Антона Наўкі, Фрыда Мечка, Курта Крэнца і іншых, паклікалі да творчасці маладзейшых, дзяцінства або юнацтва якіх супала з ваеннымі гадамі. З кожным годам папаўняліся шэрагі сербалуужыцкай літаратуры — Юрый Млынц, Марыя Млынкова, Юрый Краўжа, Петр Малінк, Цырыль Коля, Юрый Кох, Ганьжа

шых народаў: украінскай, македонскай, польскай, рускай, чэшскай і іншых. А вось і «Дзівак з Ганчарнай вуліцы» ў перакладзе Каты Малінкавай з беларускай мовы. Анталогія сучаснай беларускай прозы. Як сведчанне нашых творчых узаемасувязей.

ЯДНАННЕ БРАТНЯЕ СЛАВЯН

Зараджэнне гэтых творчых сувязей пачалося ў першай чвэрці мінулага стагоддзя, калі прафесар Віленскага ўніверсітэта, беларускі славіст Міхал Баброўскі ў 1822 годзе наведваў Верхнюю Лужыцу. Там ён сустрэўся з адным з ініцыятараў нацыянальнага адрджэння лужыцкіх сербаў, збіральнікам фальклору і паэтам Гандрыем Любенскім і пісьменнікам, рэфарматарам школы Францам Локам, якія пазнаёмілі яго з мовай, літаратурай і культурай свайго народа. Г. Любенскі, напрыклад, даў магчымасць гошці азнаёміцца з амаль скончаным ім граматыкай сербалуужыцкай мовы і сербалуужыцка-нямецкім слоўнікам. Свае ўражанні ад паездкі М. Баброўскі апублікаваў у «Дзенніку Віленскім» за 1824 год.

Праз стагоддзе пасля гэтага Заходнюю Беларусь, якая тады была ў складзе Польшчы, наведваў малады ў той час М. Новак-Нехарнскі. Вынікам яго падарожжа былі нарысы «Аблава на ваўкоў» і «Па лотах і багне», напісаныя ім у 1926 годзе. У іх пісьменнік вобразна расказаў пра жыццё і звычкі сляян-палешукоў са Століншчыны.

На жаль, паездкі і М. Баброўскага, і М. Новака-Нехарнскага не сталі плённым пачаткам мэтанакіраваных літаратурных і культурных узаемасувязей. Спатрэбіўся яшчэ пэўны час, пакуль з'явіліся спрыяльныя ўмовы для іх. У 1960-х гадах у беларускіх часопісах і газетах зрэдку пачалі з'яўляцца асобныя пераклады з сербалуужыцкіх моў (іх дзве — верхнелужыцкая і ніжнелужыцкая), артыкулы пра культурнае жыццё лужыцкіх сербаў.

У 1965 годзе ў часопісе «Полымя» ўпершыню ў Беларусі была апублікавана вялікая падборка вершаў Гандрыя Зэйлера, Якуба Барта-Цішынскага, Маты Косыка, Яна Радысэрба-Вэлі, Міны Віткай, Юрыя Хажкі, Юрыя Брэзана і іншых паэтаў. Гэта быў той пачатак, які даў магчымасць падрыхтаваць і выдаць у 1969 годзе анталогію зборнік паэзіі лужыцкіх сербаў «Там, дзе Шпрэвья шуміць». У ім пададзены ўзоры народнай паэзіі і творчасці найбольш вядомых верхне- і ніжнелужыцкіх паэ-

НЕПАДОБНАЕ МАСТАЦТВА

АКЦЁРА АЛЯКСАНДРА КАЛЯГІНА

ХОЧАЦЦА БЫЦЬ НЕЧАКАНЫМ

«Няскончаную п'есу для механічнага піяніна» (парафраза на тэмы ранніх твораў Чэхава) Мікіта Міхалкоў зняў дзевяць год назад, але сёння карціна карыстаецца вялікім поспехам як у нашай краіне, так і за мяжой. І ўсе гэтыя гады замежная прэса піша пра выканаўцу галоўнай ролі Аляксандра Калягіна, называючы яго «праніклівым інтэрпрэтарам Чэхава». Адзначаючы майстэрства «невядомага раней акцёра», некаторыя заходнія крытыкі загаварылі нават аб «феномене Калягіна». Не бяру на сябе смеласць раскрыць тут гэты феномен, скажу толькі, што выток і яго, на мой погляд, у жыцці 43-гадовага Калягіна.

Скончыўшы медыцынскае вучылішча, 17-гадовы фельчар Саша Калягін два гады працаваў на «хуткай дапамозе» («Я бачыў многа гора, яно запала ў душу, зрабіла яе больш чулай, ранімай»). Але з дзяцінства ён марыў аб сцэне, і вось, насуперак жаданню маці (бацька памёр, калі хлопчык быў зусім маленькі) паступіў у адно з тэатральных вучылішчаў Мінска. Сарамлівы юнак з хрыплаватым голасам і звычайнай знешнасцю часта выклікаў незадавальненне педагогаў. Нават паўстала пытанне аб выключэнні. «Выратаваў» Чэхаў, якога Калягін любіў фанатычна: яму блізка пераходзіць пісьменнік ад смешнага да трагічнага.

І вось Калягін — артыст тэатра на Таганцы. Рэпетыцыі, спектаклі, а ў кішэні — доўгі спіс з раскладам дзяржэмікі ў эпізодах, дубляж, тэлебачанне, радыё — звычайны расклад пачынаючага акцёра, які не адмаўляецца ні ад якой працы. Ды і як адмовіцца, калі гора ідзе за табой па пятак: смерць маці, жонкі, а на руках маленькая дачка... І так пяць цяжкіх, вельмі цяжкіх год.

У 1971 годзе Калягіна запрасяюць у МХАТ рэжысёр Алег Яфрэмаў, які ўзначаліў тады гэты тэатр. Калягін разумее складанасць сітуацыі: Яфрэмаў прыйшоў у калектыв, які перажываў тады крызіс (старыя пастаноўкі не мелі поспеху, дзве тры прэм'еры ў год не маглі заняць вялікую труп, зала пуставала). І ўсё ж артыст паставіў умову: не ўводзіць яго ў спектаклі бягучага рэпертуару. Тым самым ён асуджаў сябе на бяздзейнасць, а каб захаваць форму, трэба іграць — многа, часта. А тут яшчэ «добрыячылыцы» падлівалі масла ў агонь: узялі, маўляў, «ката ў мяшку», што ў яго за душой? Ці ёсць здольнасці? Яфрэмаў аджартоўваўся. Калягін маўчаў, сціснуўшы зубы, і — адточваў тэхніку, чытаў на эстрадзе Чэхава, Рабле, Платонава, Маркеса... І калі ён сыграў на сцэне МХАТа Лёню Шындына ў вострасацыяльнай п'есе Аляксандра Гельмана «Мы, што ніжэй падпісаліся», зразумеў: лепш чакаць роляў некалькі гадоў, чым пяць іх, чым бліны.

Пра Калягіна загаварылі. Не толькі спецыялісты. Публіка стала хадзіць «на Калягіна».

І вось ужо сыграны містэр Піквік у тэлевізійнай версіі рамана Дзікенса; і вось ужо прайшла па экранях цётка Чарлея («Добры дзень, я ваша цётка!») — даніна павагі смешным і сумным стужкам Чапліна; і вось ужо сумуе рэжысёр нямога кіно з фільма

«Раба каханні»... І, нарэшце, Платонаў — герой «Няскончанай п'есы для механічнага піяніна».

Платонаў — разумнік, у якім бачылі «другога Байрана», але жыццё, якое ён адкладаў «на потым», на сутнасці, прайшло міма... Калягін стварае вобраз чалавека, які зразумеў, што прапаў розум, прапаў талент — у нічэзным жыцці. Калягін іграе на кантрастах: гратэскава-лірычна, эксцэнтрычна, чуллыва, нездарма ён схіляе галаву перад талентам Чапліна... Вобраз Платонава даўся болей і мукамі — артыст прадзіраўся да яго сутнасці праз стэрэатыпы, якія набілі ўжо аскаму. Ніколі не вёў дзённікаў, а тут пісаў, нічога не ўтойваючы: «Палавіну жыцця забраў мой Платонаў, палавіну жыцця... Ён мяне абпаліў і бяспедна для мяне не пройдзе. Гэта Чэхаў! Гэта школа татальнага цяжкасцей, якая выпрацоўвае дастойныя якасці ў акцёры і чалавеку».

Карціна не толькі прынесла Калягіну вялікі поспех, але і крута змяніла асабістае жыццё: Яўгенія Глушэнка, што іграла жонку Плятына, стала жонкай Калягіна, цяпер у іх расце сын.

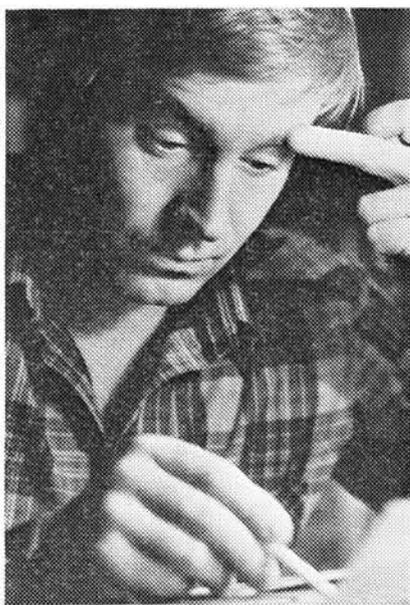
Раней Калягін лічыў, што кінематограф дае яму больш, чым тэатр. Цяпер думка змянілася. І прычына таму — новы спектакль МХАТа «Так пераможам!», пастаўлены на публіцыстычнай драме Міхаіла Шатрова. Яна расказвае аб апошнім перыядзе жыцця Уладзіміра Ільіча Леніна. Роль Леніна Яфрэмаў даручыў Калягіну. Вось як пастаноўшчык тлумачыў потым свой выбар: «Адна з галоўных рысаў Леніна — ён барацьбіт, баец. А ў Калягіна — сапраўды байцоўскі тэмперамент; аналітычны розум памог яму правільна расставіць акцэнт, не ўпасці ў патэтыку, не захапіцца рыторыкай, Калягін стварыў вобраз блізка і зразумелы нам, сённяшнім».

Гаворыць Калягін: «Я хацеў паказаць генія, якому быўе цяжка, які можа вагацца, сумнявацца. Я хацеў паказаць жывога чалавека. Калі я выходжу ў грыве Леніна на сцэну і адчуваю подых залы, чую яе ўважлівую цішыню, я яшчэ больш разумею, наколькі адказная мая задача — гаворыць ад імя чалавека, якога шануе ўвесь свет».

Ужо некалькі год народны артыст РСФСР Аляксандр Калягін выкладае ў Школе-студыі пры МХАТе. «Я магу, вядома, навучыць сваіх студэнтаў тэхніцы, акцёрскім прыёмам, — гаворыць Калягін, — але калі чалавек абіякавы, пасіўна назірае свет, добрага артыста з яго не атрымаецца. У крайнім выпадку, будзе рамеснік. Але — не творца. А як хочацца выхаваць менавіта творцу!»

Рэжысура блізка да педагогікі. Таму, відаць, Калягін вырашыў паспрабаваць свае сілы і тут. Нядаўна ён паставіў на тэлебачанні фільм «Сяброўка мая». Дэбют прыняты далёка не ўсім, але Калягін не хоча адступаць. Для яго ж ствараць — значыць няспынна мяняцца. «Здымаць калыку з самога сябе, — гаворыць Калягін, — бяссэнсава, няплённа. Але ў той жа час заставацца самім сабой, не здраджваць сабе — неабходная ўмова творчасці. Хочацца быць нечаканым».

Алена ЗОНІНА.

10 год назад імя А. Дударова было мала каму вядома. Хіба што таварышам па Навапсалацкаму нафтапрацоўчаму заводу, дзе Аляксей працаваў слесарам, ды нямногім глядачам, што прыходзілі на спектаклі драмгуртка ў Палац нафтавікоў. Менавіта тут і параілі маладому ўдзельніку мастацкай самадзейнасці паспрабаваць свае сілы на прафесійнай сцэне. Потым быў Беларускі дзяржаўны тэатральна-мастацкі інстытут, праца ў Тэатры юнага глядача, на Беларускім тэлебачанні. Тады ж, у сямідзесятых, з'явіліся першыя апавяданні, сцэнарыі маладога аўтара, першая п'еса. Ставілі яе на інстытуцкай сцэне, але ўжо хутка яна перасякла яе межы, прымуціла гаварыць пра аўтара як пра чалавека з пэўным драматургічным дараваннем.

Сёння 35-гадовы Аляксей Дударав — аўтар пяці п'ес: «Выбар», «Апошні ўзлёт», «Парог», «Вечар», «Радавья». Розныя па сюжэтах і тэмах, яны аб'яднаны разуменнем самых тонкіх нюансаў чалавечай душы, пошукам адзіна правільных ісцін на розных жыццёвых паваротах. А. Дударав — аўтар сцэнарыяў тэлевізійных, дакументальных і мастацкіх фільмаў, мастацкай кінастужкі «Белыя росы», якая адзначана прызам XVII Усесаюзнага кінафестывалю, кнігі апавяданняў і казак для дзяцей.

Пра Дударова ўжо гавораць як пра сталага драматурга. Яго п'есы ідуць на вядучых сцэнах Масквы і Ленінграда, у Кіеве і Адэсе, у Горкім і Кішыніве, многіх іншых тэатрах краіны. Аднак пісьменнік далёкі ад самазадаваленасці. — Пospex, — гаворыць А. Ду-

дараў, — таварыш ненадзейны, у любы момант можа падвесці. Лічу: адзінае ў даным выпадку ляркства — забыць пра свае заслугі і пастаянна помніць пра тых, хто ідзе наперадзе цябе, раўняцца на іх. НА ЗДЫМКАХ: лаўрэат прэміі Ленінскага камсамо-

ла драматург Аляксей ДУДАРАУ; з жонкай Валянцінай і сынам Максімам; Аляксей ДУДАРАУ і галоўны рэжысёр Беларускага тэатра імя Янкі Купалы заслужаны дзеяч мастацтваў БССР Валерый РАЕУСКИ; у сямейных клопатах. Фота У. ВІТЧАНКІ.

НОВЫЯ ВЕРШЫ

Леанід ГАЛУБОВІЧ

НЕНАПІСАНЫ ВЕРШ ПРА ЗАРАПАД

У вёсцы не апошні я, не першы. Адметны тым: пішу, бывае, вершы. У рыфму ўсе. Ды часам неўпапад. Сягоння б напісаць пра зарапад.

А я ўначы стаю ў двары, куру. З сабою сам у думках гавару.

Пра інваліда думаю, пра дзядзьку, Які не перакрыў на восень хлэй, Пра брыгадзіркі хату, нібы цацку, Пра чалавека, пра Айчыну, хлеб...

Пра тое, што не ўсё і ўсюды лад. Пра залаты пісаць бы зарапад.

А я пра гэты чорна-белы свет. О, як хрыпеў прад смерцю родны дзед! Пра вечнасць... Пра жыццё... Пра свой уклад... Гарыць трывожна ў небе зарапад.

І іншапланецянін у сусвеце Стаіць, як я, на нейкай там планеце, Магчыма. На зямлю маю глядзіць. Ляціць яна ў туманнасці, гарыць...

Здзіўляецца! Трывожыцца! Наўрад. Ён думае: звычайны зарапад.

Уладзімір ПЕЦЮКЕВІЧ

ПОЛЕ ГОРКІХ ПАЛЫНОУ

Паплацце, кнігаўкі, паплацце Над полем горкіх палыноў. На гэтым полі, полі Брацкім, Ніхто не злічыць курганоў.

Над гэтым полем зорка ў поўнач Гарыць удовінай слязою... На гэтым полі, жалю поўным, Спіць недзе ў свеце бацька мой.

Скажыце мне, дзе тое поле Найсамых горкіх палыноў! Дзе той курган, што вечным болей Мне ў сны прыходзіць зноў і зноў!

Што ж, плачце, кнігаўкі, нясіце Маю жалобу над зямлёй. Пры маці толькі не тужыце — Тугі за век хапіла ёй.

СТВОРАНЫ НОВЫ ЗАКАЗНІК

ЛЯ ВУСЦЯ

РЭЧКІ

ЛАНЬ

Вернісаж быў шматлюдны. Адны прыйшлі паглядзець на сапраўдных шэрых чапляў: птушка гэтая цяпер рэдка сустракаецца, не ўсякі вясковец яе убачыць, пра гараджан і гаварыць няма чаго. Другія цікавіліся творчасцю Валянціна Ждановіча, які шмат гадоў сродкамі мастацкай фатаграфіі ўслаўляе прыроду Беларусі. Трэція завабіла імя Пятра Драчова, мастака і нястомнага вандроўніка...

Словам, выстаўцы «Чаплі беларускага Палесся» спадарожнічаў поспех. І гэта сведчыць пра значную ўвагу самых розных людзей да сваёй зямлі, аховы навакольнага асяроддзя. Бо экспазіцыя, фактычна, з'явілася справаздачай навуковай экспедыцыі, якую выправіў на Палессе Дзяржаўны музей БССР. Старэйшы навуковы супрацоўнік аддзела прыроды Сяргей Сіманюкоў і ўжо названы журналіст і мастак занатавалі, зафіксавалі сучасны стан той плошчы, якая з сёленага года ўваходзіць у новаствораны заказнік «Вусце Лані». Ахоўныя меры патрэбны для выяўленай у гэтых месцах калоніі шэрых чапляў. Вучоныя налічылі 609 гнёздаў. А калі дадаць, што сярэдняя сям'я складаецца з таты, мамы і трох птушанят... Паселішча ўнікальнае для Еўропы. На гэтай тэрыторыі жывуць птушкі 58 відаў. Шэсць з іх занесены ў Чырвоную кнігу БССР: сокал-сапсан, чорны бусел, бугай вялікі, блакітнаца белая, кулік-сарока, зімародак.

Статус заказніка дапаможа захаваць увесь прыродны

комплекс, каб птушкі маглі тут спакойна гнездаваць, карміць малых, магчыма, і рассяляцца. Будучы весціся далейшы назіранні. Навуковы даследаванні інстытут заалогіі АН БССР пачаў тут яшчэ ў 1978 годзе.

Заказнік размешчаны недалёка (усяго некалькі дзесяткаў кіламетраў уверх па Прыпяці) ад Турава, адміністрацыйнага цэнтру Прыпяцкага ландшафтна-гідралагічнага запаведніка. І яго супрацоўнікі, у першую чаргу арнітолаг Вадзім Клакоцкі, маюць самае непасрэднае дачыненне да новага заказніка. Успамінаю знаёмства з гэтым няўрымслівым чалавекам гадоў дзесяць назад, калі я збіраў матэрыял для кніжкі пра ахову прыроды ў Беларусі. Ён расказваў пра птушак Палесся так эмацыянальна і падрабязна, як не кожная маці можа гаварыць пра ўласных дзяцей. І свае амаль штодзённыя вандроўкі па наваколлі Вадзім Пятровіч не абмяжоўваў тэрыторыяй запаведніка, вёў назіранні, абследаванні за дзесяткі кіламетраў ад яго, забіраўся ў самыя непразлыжныя мясціны. Яму хацелася, каб усё Палессе поўнілася шчэбетам, краканнем, клёкатам... Сустрэла я В. Клакоцкага і на выстаўцы ў Дзяржаўным музеі БССР. Такі ж лёгкі, рухавы, усмешлівы. Толькі

сівізны больш у барадзе і на скронях, ды пасаду займаў больш высокую.

Мы гаварылі пра Палессе, Прыпяць, Тураў, а з усіх член на нас пазірала шэрыя чаплі. То застылія ў чаканні здабычы, то ўзбуджаныя нечым нам нябачным, то занятыя ненаеднымі дзецьмі. Фатаграфіі, замалёўкі... Яны адкрываюць малавядомую старонку нашай рэчаснасці і адначасова расказваюць пра тых, хто пільна вартуе скарбы роднай зямлі.

Позірк мой спыняецца на цудоўным «партрэце» дарослай птушкі — доўгая дзюба, выгінастая шыя, поза бяскондага чакання... І міжволі на памяць прыходзіць пачатак вершаванай казкі Максіма Танка:

На адным канцы балота

Была хата жураўля,

На другім канцы балота

Чапля шэрая жыла.

Я ўсміхаюся: «Жыве!» Не за сінімі морамі ды высокімі гарамі, а на родным Палессі, ля вусця рэчкі Лань.

Валянціна ТРЫГУБОВІЧ.

НА ЗДЫМКАХ: Прыпяць (паблізу вусця рэчкі Лань); птушаняты ў гнёздзе; шэрая чапля.

Фота В. ЖДАНОВІЧА.

ВЫСТАЎКА ПОЛЬСКОЙ КНІГІ

У цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Якуба Коласа АН БССР працуе выстаўка навуковай кнігі Польскай акадэміі навук. Тут шырока прадстаўлены кнігі па гуманітарных навук, фізіцы, матэматыцы, тэхніцы, хіміі, біялогіі, медыцыне, энцыклапедычныя выданні, слоўнікі. Экспазіцыя прыцягнула ўвагу не толькі вучоных Акадэміі навук БССР, але і прадстаўнікоў навукова-даследчых і навуковых устаноў Мінска і рэспублікі.

На ўрачыстым адкрыцці выстаўкі прысутнічаў генеральны

консул ПНР у Мінску Я. Рачкоўскі.

Дэлегацыя з Цэнтру па распаўсюджанню навуковых выданняў Польскай АН у складзе намесніка дырэктара па справах гандлю В. Момат, загадчыка аддзела прапаганды Я. Зброцкага, намесніка дырэктара выдавецтва «Асалинеум» А. Бэркана, намесніка галоўнага рэдактара па справах публікацыі Польскай АН Дзяржаўнага навуковага выдавецтва К. Нарчык завітала ў Літаратурны музей Я. Коласа. Сябры з Польшчы з цікавасцю аглядзелі дом і сядзібу народнага песняра, сустрэліся з сынам паэта — Д. Міцкевічам.

К. СЦЕПАНЮК.

«ПАЎЛІНКА» Ў СІБРЫ

Беларускі дзяржаўны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы сёлета быў у гастролях ў Томску, дзе ён працаваў у гады Вялікай Айчыннай вайны. За месяц купалаўцы паказалі дзесяць сваіх лепшых спектакляў, пастаноўленых у апошнія гады. Але галоўнай падзеяй для жыхароў Томска стала ўсё ж нестарэючая «Паўлінка», якая вытрымала з часу стварэння паўтары тысячы прадстаўленняў.

У ВАШУ КАЛЕКЦЫЮ

РУСКІ САМАВАР

Сярод самых галоўных прылад рускага народнага быту доўгі час па праву лічыўся самавар. Выдатныя ўзоры «самаварнага» мастацтва XVIII—XIX стагоддзяў цяпер захоўваюцца ў многіх музеях нашай краіны. Да гэтых унікальных экспанатаў часта звяртаюцца мастакі-мініяцюрысты, якія ствараюць малюнкi для паштовак, марак і канвертаў. Менавіта такія паштовыя канверты з малюнкамі мастака В. Міронава і выпушчаны Міністэрства сувязі СССР некалькі гадоў назад. На дзесяці канвертах — цэлы шэраг сюжэтаў з разнастайнымі формамі і відамі самавараў.

Чай на Русі быў вядомы з часоў царствавання Міхаіла Фёдаравіча. Рускі цар атрымаў яго ў падарунак з Манголіі. Чай спачатку спажывалі як лякарства. Але паступова ён становіцца папулярным і любімым напіткам. А калі ж з'явіўся першы самавар? Найбольш ранні з вядомых музейных экспанатаў адносіцца да сярэдзіны XVIII стагоддзя. Таму галоўным можна лічыць канверт, на якім паказаны самавар-збіценнік. Знешне ён нагадвае чайнік, толькі з трубой для вугалю знутры і паддувалам. У ім «сам варыўся» збіцень — папулярны напітак, прыгатаваны з мёду, шалфею, зверабоя і розных пахучых траў. Гандляры - збіценчыкі прадавалі гэты напітак гарачым.

На наступным канверце паказаны адзін з відаў дарожных самавараў першай палавіны XIX стагоддзя. Яны рабіліся невялікімі, у выглядзе куба ці васьмігранніка, фігурныя ножкі ў такіх самаварах здымаліся. Ён выкарыстоўваўся ў ваенных паходах.

На некалькіх паштовых канвертах — малюнкi самавараў першай палавіны

XIX стагоддзя. Тады вялікім поспехам карыстаўся медны самавар яйкападобнай формы на фігурных ножках. Распаўсюджаны былі таксама самавары, падобныя на грэчаскія пасудзіны для змешвання віна. Выгнутыя ручкі, краіны ў выглядзе фігурак жывёлін — усё гэта надавала самаварам пэўную эстэтычную каштоўнасць.

У Расіі існавалі дзесяткі самаварных фабрык, майстэрняў, якія канкурувалі паміж сабой. Гэтым і тлумачыцца разнастайнасць форм самавараў. Напэўна, самавар-бочачка, выраблены ў Туле, і паслужыў прататыпам сённяшняга самавара, малюнак якога мы бачым на адным з канвертаў.

Арыгінальны самавар-кухня, які выкарыстоўваўся на пастаяльных дварах і ў корчмах. Ён быў вынайздзены ў XVIII стагоддзі, меў форму гаршка ці глыбокай чашы на ножках. У ім можна было адначасова варыць некалькі страў, таму што знутры ён меў тры аддзяленні. Такі самавар паказаны на апошнім канверце гэтай арыгінальнай серыі.

Да нашых дзён, на жаль, амаль не дайшлі імёны майстроў самаварнай справы. На самаварах ставілася клеймо з прозвішчам гаспадара фабрыкі, а не з прозвішчам майстра, які рабіў самавар.

Самавар — увасабленне рускай гасціннасці. Ён і сёння прыносіць у наш дом утульнасць і нейкую асаблівую святочнасць. Мінутлівае стагоддзі, але нас па-ранейшаму хваляюць формы старадаўніх самавараў, прыцягваюць фантазію майстроў-умельцаў.

Серыя паштовых канвертаў, прысвечаная рускім самаварам, — добры падарунак філатэлістам, якія цікавяцца бытам народаў СССР.

Леў КОЛАСАЎ.

СПОРТ

НА XIII СУСВЕТНЫХ студэнцкіх гульнях, якія завяршыліся ў японскім горадзе Кобэ, сярод прадстаўнікоў ігравых відаў спорту прымалі віншаванні і савецкія баскетбалісткі. У рашаючым матчы за залаты медаль наша жаночая каманда перамагла спартсменаў ЗША — 87:81. За савецкую каманду выступалі дзве баскетбалісткі з мінскага «Гарызонта» — Галіна Савіцкая і Таццяна Белашанка.

ВЫШЭІШНЮЮ ўзнагароду чэмпіёнкі Універсіяды па скачках у даўжыню атрымала беларуская студэнтка І. Валюкевіч з вы-

датным вынікам 7,04 метра.

СПАБОРНІЦТВЫ маючай найбольш канькабежнаў краіны прайшлі на штучным лёдзе ў Ленінградзе. Чэмпіён свету ў спрынтэрскім мнагабор'і беларускі спартсмен Ігар Жалязоўскі заняў першае месца на дыстанцыі 1 500 метраў.

У ВОСТРАІ барачыё вырасла ў лёс узнагарод чэмпіянату таварыства «Дынама» па мастацкай гімнастыцы, які праходзіў у Львове. Апірэдзіўшы такіх вядомых у свеце спартсменаў, як Галіна Белашанка і Даля Куткайтэ, на вышэйшнюю прыступку п'едэстала паднялася 15-гадовая Марына Лобач з Мінска.

РЕДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

МІНСК-ГСП, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.
ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня
выдавецтва ЦК КП Беларусі.
Зак. 1498